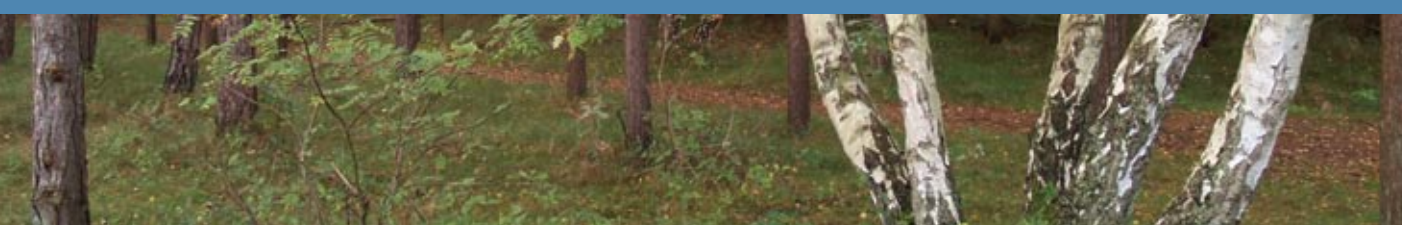
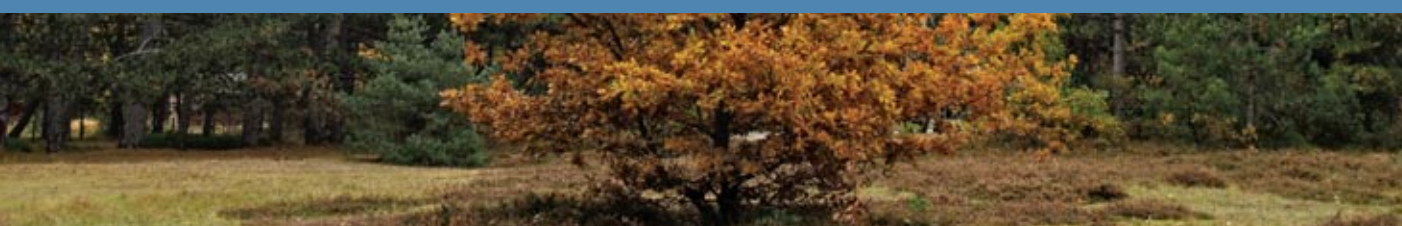

Naturgrunde

SKÆRBY STRAND GRUNDEJERFORENING

Anbefalinger til udvikling og pleje af forskellige naturtyper

Indhold

4	Områdets naturgrundlag
5	Definition på en naturgrund
6	Egne interesser, naboforhold og fællesskabet
8	 Klit og Klithede
10	 Hede og Hedemose
14	 Overdrev og Strandoverdrev
18	 Eng
20	 Egekrat
22	 Skovgrunde
23	Tre aktuelle skovtyper
24	Generelt om skovpleje
26	Invasive arter
30	Anbefalede træer og buske
32	Karakterplanter for potentielle naturtyper
36	KORT - Jordbund og historie
38	KORT - Botaniske registreringer

Litteratur til inspiration:

- Naturen i sommerhusområder - Kårup Skov og Ordrup Næs, Grundejerforeningen for Kårup Skov og Ordrup Næs, 2006
- Skærby Strand - Fra Flyvesand til Fritidsland, Skærby Strand Grundejerforening, 2004

Litteratur og kildemateriale til "Anbefalede træer og buske", s. 30-31:

- 40 Danske træer og buske, Miljøministeriet, Fredningsstyrelsen 1985
- Træer og buske i skov og hegn, Politikens Forlag, Helge Vedel og Johan Lange
- Skovplantekatalog 2002/2003, Hjørhede Planteskole
- Skovinfo Nr. 12 og 13
- Egne iagttagelser i Odsherred, Jørgen Stoltz 1983–2011

Hvordan hjælper vi hinanden med at bevare den smukke og mangfoldige natur i vores sommerhusområde?

Denne tanke opstod i forbindelse med arbejdet med at indsamle og bearbejde erindringer og dokumentation om områdets historie, natur og fritidshusliv – et mangeårigt foreningsprojekt, der afsluttedes i 2004 med udgivelsen af bogen "Skærby Strand - Fra Flyvesand til Fritidsland".

Tanken modnedes ved diskussioner i foreningens "Fremtidsgruppe" og ved "naturplejevandringer" med naturvejleder Jørgen Stoltz, hvorved det blev klart, at vores område består af flere forskellige naturtyper, som kræver forskellig pleje. For en naturgrund skal jo plejes. Det handler ikke bare om at lade stå til, for så mister grunden og området hurtigt sine rekreative kvaliteter, når det vokser til med Rynket Rose, fyrretræer eller andre store træer.

Gennembruddet kom, da vi fik den indlysende tanke, at denne problemstilling må være relevant for mange sommerhusområder, og at der må kunne udvikles en metode til at finde den ideelle naturtype på de enkelte grunde, sådan at naturplejen kan tage udgangspunkt i de naturgivne og historiske forhold. Ved således at samarbejde med naturen, kan der skabes noget smukt og mangfoldigt. På denne baggrund lå det lige for at se udfordringen som et udviklingsprojekt, som der kunne søges midler til fra relevante puljer, hvorved det blev muligt at få hjælp fra kompetente konsulenter.

Takket være støtte fra *Udvikling Nordvestsjælland*, *15. Juni Fonden* og *Friluftsrådet*, samt en stor indsats fra Care4Nature og SilvaDanica – og ikke mindst et stort personligt engagement fra Jørgen Stoltz – har vi nu en smuk publikation, som beskriver metoden til at identificere grundens ideelle naturtype og samtidig giver konkrete anbefalinger til udvikling og pleje af de enkelte naturtyper.

Det er vores håb, at alle der læser dette, vil blive inspireret til at lære hvordan naturgrundene i sommerhusområder passes i samarbejde med naturen, så sommerhusområderne ikke udvikler sig til parcelhushaver, hvor naturen fortrænges af havekunst, selv om det jo også kan være smukt på rette plads. Dermed bliver sommerhusområderne en del af den danske natur, hvor vi kan nyde mangfoldigheden af naturlige planter og dyr.

Skærby Strand Grundejerforening
Marts 2012

Naturgrunde

I SKÆRBY STRAND GRUNDEJERFORENING

Anbefalinger til udvikling og pleje af forskellige naturtyper

UDGIVET AF:

Skærby Strand Grundejerforening

UDARBEJDET AF:

Silva Danica v/ Jørgen Stoltz

LAYOUT OG OPSÆTNING:

Landskaber v. Berit Jakobsen

TRYK:

Centertryk / Oplag: 1500

FOTOS & TEGNINGER:

Poul Jørgensen, s. 20, Engelsød
Samtlige andre fotos, Jørgen Stoltz
Snit s. 3, Marianne Kibenich
Skitser s. 32-35, Poul Erik Fuglsang

KORT

Gengivet med tilladelse fra Kort & Matrikelstyrelsen

ONLINE VERSION:

Rapporten findes på www.skaerbystrand.dk

Områdets naturgrundlag

Udstykningen til sommerhuse ved Skærby er hovedsageligt sket på kystnære jorde af ringere dyrkningsmæssig værdi. Netop disse områder indeholder mulighed for bevarelse af artsrige, og i dag fortrængte, naturtyper, såsom lynghede, overdrev, strandeng, eng og forskellige skovtyper.

Denne rapport gennemgår områdets naturtyper og kommer med anbefalinger til grundens pleje og udvikling i en naturnær og mangfoldig retning. Der gives ligeledes anvisninger på hvordan de enkelte grunde kan indgå i en overordnet landskabelig helhed under hensyntagen til såvel egne ønsker om sol, læ, uforstyrrethed, som hensyn til gode naboforhold.

Under de forskellige naturtyper er der nævnt en række planter, som alle karakteriserer den pågældende naturtype og dermed kan bruges som rettesnor for, hvilken form for naturindhold der er mest egnet for den pågældende fritidsgrund.

Definition på en naturgrund

Man kan med rette kalde en fritidsgrund for en naturgrund hvis følgende kriterier er til stede:

- Over halvdelen af grunden henligger med naturlig træ-, busk- og plantevækst.
- Vilde dyr som ræv, hare og rådyr kan passere frit over grunden.
- Naturplejen på grunden udføres under størst mulig hensyn til dyr og nyttige insekters overlevelse.

Hvis naturgrunden skal falde landskabeligt sammen med nabogrunde eller området som helhed, bør man endvidere stræbe mod:

- Ingen synlige skel.
- Bevoksninger og åbne områder med lyng eller vilde blomster, som overskrider skel.
- Træer i harmoni med de naturlige eller lokalt karakteristiske arter som eg, birk, røn, skovfyr m.fl.
- På samme måde bør buske på åbne områder også være lokalt karakteristiske arter som: Ene, Bjergfyr, Hvidtjørn, Slåen, Hunderose, Pors, Krybende Pil m.fl.

Plejekrifter for naturgrunde i sommerhusområder

Plejekrifter for fritidsgrunde på de følgende sider tager udgangspunkt i, at den enkelte grund enten indeholder den beskrevne naturtype eller rummer indikationer i jordbundsforhold, historik eller plantevækst for at en beskrevet naturtype kan fremmes på grunden.

I plejekrifterne er der således både

beskrevet den nødvendige pleje for at vedligeholde og udvikle en *eksisterende* naturtype og de nødvendige tiltag for at genskabe eller fremme og nyudvikle en *potentiel* naturtype. Fælles for alle naturtyperne er, at de ikke er begrænsede af matrikelskel. Få en snak med naboen og find fælles fodslag i naturplejen.

En naturgrund er baseret på den naturlige opvækst af såvel træer, buske som vilde planter. Her er en grund, hvor der er en fin balance mellem den bevoksede og den lysåbne del med vilde blomster. Træerne er karakteristiske for området og anvendt strategisk på grunden.

I 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet blev mange af de mest tørre jorder stadig brugt til afgræsning, som her mellem Rørvigvej og Rørvig Kirke. Malet af N.P. Mols i 1912. Det er blomsterne fra dengang, der har overlevet det moderne landbrug på de udstykkede fritidsgrunde. Her kan den enkelte ejer være med til at bevare og udvikle den mangfoldighed, naturen tidligere har rummet.

Egne interesser, naboforhold og fællesskabet

Uanset om man ønsker at passe sin fritidsgrund som naturgrund eller med mere havepræg, er der tre vigtige faktorer at være opmærksom på: Egne forhold, naboforhold og fællesskabet.

Egne forhold

Grunden skal naturligvis tilpasses og afspejle familiens ønsker til en fritidsgrund. Her kan nævnes de vigtigste forhold:

- Gode opholdssteder med sol, læ og afskærmning mod indsigt.
- Spændende og hensigtsmæssig beplantning.
- Mulighed for at opleve naturen udfolde sig i form af vilde fugle og flotte sommerfugle samt besøg af ræv, hare og råvildt.
- Overskuelig at passe.

Naboforhold

Grundens udformning og familiens udfoldelser på grunden skal udvise passende hensyn til naboer.

- Afskærmning af parkeringsareal, udhuse, skraldestativ m.m.
- Tal med naboerne om særligt generende træer.
- Tal med naboerne om fælles indsyn til den del af grundene, der ikke bruges til ophold.
- Støjende adfærd undgås så vidt muligt og afpasses i givet fald med naboer.

Fællesskabet

Grundens beplantning bør i videst mulig omfang tilpasses det overordnede landskab.

- Skab karakteristiske beplantninger tilpasset det nære lokalområde.
- Lad grunden bidrage med mindst ét træ, der er med til at give området fælles karakter.
- Skovfyr, Birk eller Eg er typiske for området.
- Understøt den naturlige plantevækst og dyreliv.
- Støjende opgaver henlægges til vinterhalvåret eller på passende tidspunkter på dagen.

Brug den naturlige bevoksning strategisk, så den både afskærmer opholdsarealer og samtidig giver ly til vildt og fugle samt bidrager til et fælles oplevelseslandskab for forbipasserende.

▷ Afskærm installationer og parkeringsarealer af hensyn til naboer og helhedshensyn.

▷ ▷ Buske kan også bruges til afskærmning af parkeringsarealer, postkasser og renovationsspande.

▷ Fyrrerækken til venstre er ved at ændre funktion fra at skærme grunden af mod indsigt til at blive en høj, mørk mur, der tager aftensolen fra ejeren og morgensolen fra naboen. Den fritstående Skovfyr til højre tager kun lidt sol, men bidrager positivt til en fælles landskabelig identitet.

▽ Undgå at skabe en mur mod solen og himlen på de grunde, der ikke er skovgrunde. Udtynd den gamle randbeplantning, så der kun står et par flotte, karakteristiske Skovfyr tilbage. Herved tilgodeser man både naboens ønsker om sol på grunden og en smukkere landskabelig helhed.

Klitrækken mod Kattegat. Forrest ses den hvide klit, kun bevoget med marehalm og hjælme. Lidt længere inde finder man den grønne klit med sammenhængende vegetation. Bag de forreste klitter følger den grå klit med en glidende overgang ind til klitheden.

Klit og Klithede

”Kysten tilhører havet, sandet og vinden. Her udfoldes en ægte natur, næsten uden menneskelig påvirkning”

Klitten og dens forskellige plantesamfund er den natur i Danmark, der er mindst påvirket af mennesker. Tættest på stranden er klitten påvirket af næringsstoffer i form af tang og knuste muslingeskaller, der tilføres via bølger og vinden.

På den åbne sandstrand vokser kun få planter, som sodaurt og mælder, der etablerer sig hvert forår, når vinterens storme er ovre. I klitterne yderst mod havet gror der Marehalm og Hjælme med det hvide sand imellem, heraf navnet *den hvide klit*.

Længere oppe i klitten er der læ og knap så megen saltpåvirkning. Her er sandet stadig kalkholdigt af de mange findelte muslingeskaller i sandet. Her gror der udover Marehalm og Hjælme også Agerstedmoderblomst, Sandfrøstjerne, den vilde ært, Strandfladbælg, m.m. Denne grønne undervækst mellem Marehalm og Hjælme giver navn til *den grønne klit*.

Bag de forreste klitter har regnen udvasket kalken af sandet og væksgrundlaget er derfor så magert, at der med

tiden kun gror Sandskæg, Revling, Rensdyrlav og Smalbladet Timian. I overgangen mellem den grønne og den grå klit finder man nogen af de samme planter, som i den grønne klit, men i væsentlig mindre størrelse. Det er planter som Gul Evighedsblomst, Liden Klokke, Blåmunke og Harekløver. Den magre vegetation giver navn til *den grå klit*.

Overgangen mellem den grå klit og klitheden er glidende. Den grå klit består af græsser, urter, mos og lav, tilpasset et tørt, næringsfattigt og saltpåvirket miljø. Klitheden kendetegnes på, at der udover den grå klits plantedække, findes småbuske som Revling, Hedelyng og evt. Krybende Pil.

KARAKTERISTISKE PLANTER

Følgende planter er anvendt til registrering af naturtypen:

Klit:

Hjælme, Marehalm, Sandskæg, Bidende Stenurt, Sandfrøstjerne og Gul Evighedsblomst.

Klitheden:

Revling, Hedelyng, Krybende Pil og Rensdyrlav.

Rynket Rose spreder sig ind over den grå klit og klithedens svage og nøjsomme plantevækst.

Bekæmpelse af Rynket Rose i klitten foregår bedst ved opgravning, som det er sket til højre i billedet. Dette kræver tilladelse fra Naturstyrelsen Roskilde.

Markfirben ynder den solrige og insektfyldte natur i det åbne kystlandskab. Den er en væsentlig årsag til at du ser tårnfalken hænge "musende" i luften på udkig efter bytte.

PLEJE AF KLIT / KLITHEDE

”Lad klitten få fred, fjern kun træer og buske”

Da klit og klithede ikke er kulturbeholdte naturtyper i lighed med hede, overdrev og eng, kræver de i princippet heller ikke nogen pleje for at vedligeholde deres naturtilstand. Der er derimod et stigende behov for at friholde klitten og den bagved liggende klithede for tilgroning med uønsket træopvækst.

Vokser klitheden til med egetræer, dannes der på sigt et egekrat, en anden i naturforvaltningen acceptabel naturtype. Det er derimod ikke særlig heldigt hvis klitheden og klitten gror til i et altopslugende rosenkrat af den indførte hybenrose Rynket Rose, *Rosa rugosa*, eller langsomt gror til i fyrreskov af selvsåede Bjerg-, Klit- og Skovfyr.

Klithede, hvor der begynder at indvandre dværgbuske i den tidligere grå klit, som på billedet her, hvor Revling og Hedelyng danner fine puder i det sparsomt bevoksede og meget udpinte sand.

GENOPRETNING AF KLIT / KLITHEDE SOM NATURTYPE

Er klitten eller klitheden først groet helt til i Rynket Rose, så den naturlige plantevækst helt er forsvundet, er der kun én effektiv måde at genskabe den tabte naturtype på. Det er ved at opgrave roserne og lade den naturlige plantevækst genindvandre.

- Opgravning med gravegreb kan lade sig gøre på små klynger på op til 5 kvadratmeter. En person løsner med gravegreben mens en anden trækker planten op i takt med at den løsnes.
- Opgravning med en mindre gravemaskine på larvebånd er nødvendigt ved større og mere veletablerede bevoksninger. Dette indgreb kræver tilladelse fra Naturstyrelsen Roskilde, hvis området ligger indenfor strandbeskyttelseslinjen, hvilket oftest vil være tilfældet.
- Slåning og efterfølgende borthakning/slåning af nye skud 6-8 gange i vækstsæsonen. Denne metode har også vist sig virkningsfuld, men kræver selvsagt stor vedholdenhed.

Lynggrunden kan med fordel indrettes med selvsåede træer, holdt som buske, til at sikre læ og ly omkring huset og solpladser. Her er det selvsåede egetræer, der pryder den smukke lynggrund.

Hede og hedemose

”Lyngen og lavninger med Klokkelyng, Porse og Mosebølle”

Begrebet hede har ikke været brugt i Odsherred. Her kaldes den bare ”Lyngen”, som jo er knyttet til alle de bynavne, hvor bønderne har haft fælles græsning på de magre, sandede

jorder. Navne som Øster Lyng, Vester Lyng og her Nykøbing Lyng er blot en håndfuld af de mange lokaliteter af gammel, hævet havbund med lyngdække i Odsherred, hvoraf der snart kun er navnet tilbage. Det er netop derfor vigtigt at bevare eller genskabe lyngen i større eller mindre udstrækning på de steder, hvor den tidligere har groet. Lyngen trives især godt på flyvesandsarealerne, hvad enten flyvesandet lig-

ger over den hævede havbund eller over morænejorden ovenfor den gamle kystkrænt. I små fugtige lavninger på lyngarealerne findes små ”hedemoser” med en mere sjælden og artsrig hedevegetation, knyttet til den fugtige og sure sandjord. Her gror der Klokkelyng, Mosebølle, der tit forveksles med Blåbær, Pors og græsset Blåtop. Af blomsterplanter finder man den gule Tormentil og den flotte blå Djævelsbid.

Lyngen lever ikke evigt. Den har fire livsfaser i sit 25–35-årige liv:

- **Etableringsfasen** – Her er planten sårbar overfor konkurrence. I etableringsfasen indgår en række andre planter som Sandstar, Smalbladet Høgeurt, Liden Klokke med flere, der ikke er konkurrenter til lyngen. Det er derimod især græsser som Fløjlgræs og Bølget Bunke.
- **Ungdomsfasen** – Her begynder lyngplanterne rigtig at få fat. Den blomstrer rigt på hele skuddet som stadig er grønt og nemt at slå.
- **Modenhedsfasen** – Stænglerne er nu forveddet og blomstringen henlagt til det øverste af planten.
- **Senilitetsfasen** – Planten bliver meget tør og grov. Den bliver åben i midten og de nedliggende grene kan evt. begynde at slå rod. Planten blomstrer kun i de yderste skud. Den er meget svækket og sårbar, og et angreb af lyngbladbillen kan give den nådestødet.

På fugtig, sur og sandet bund findes hedemosens spændende plantesamfund bestående af Klokkelyng, Mosebølle, Pors og det smukke græs Blåtop.

△ Revling.

▷ Hedelyng i ungdomsfasen er livskraftig og tåler færdsel og slåning.

KARAKTERISTISKE PLANTER

Følgende planter er anvendt som registrering af naturtypen eller dens potentiale:

Tør Hede:

Hedelyng, Bølget Bunke, Smalbladet Høgeurt og til dels Liden Klokke.

Fugtig Hede:

Klokkelyng, Blåtop, Mosebølle, Pors, Djævelsbid og Tormentil (kan også vokse tørt).

Smalbladet Høgeurt er en sikker balance for at der kan gro lyng på stedet . . .

. . . som tilfældet ses her.

Hvorfor forsvinder lyngen fra min grund?

- For mange træer på grunden vil kunne skygge lyngen væk. Lyngen kan kun tåle "halvskygge" svarende til ca. 40% af almindeligt tilgængeligt dagslys.
- For meget næringsstof og humus kan give græs og andre planter for gode vækstvilkår i forhold til lyngen så den overvokses / udkonkurreres.
- Lyngen er ved at være for gammel. En lyngplante kan blive ca. 25-35 år. Hvis den klippes eller bides, vil den oftest skyde fra snitfladen eller fra nedliggende grene som slår rod. Herved kan den samme plante blive endnu ældre, men meget udsat for konkurrence fra græs, Revling, Brombær og Kaprifolie, der udnytter den ophobede næring.
- Lyngbladbillen kan visse år opformeres i en mængde som især truer den gamle, svækkede, senile lyng.

PLEJE AF HEDE / LYNGGRUND

”Bevar lyngen - skær hovedet af den hver femte år”

Hvis ikke en lyngplante bliver bidt eller skåret over med års mellemrum, uddør planten til fordel for græsser og revling, som hurtigt udnytter de ophobede næringsstoffer fra den henfaldne lyngplante.

Lynghede er et produkt af vores udpining af jorden. Så længe vi fjerner næringsstoffer og evt. lyngtørvelag, så fjerner vi også muligheden for, at der kan gro ret meget andet end lyng. For meget næringsstof og humus kan give græs og andre planter for gode vækstvilkår i forhold til lyngen, så den overvokses og udkonkurreres.

Man må sikre sig at der er lys nok til lyngen. Fæld skyggende træer som truer lyngen. Det er især de såkaldte ”skygetræer” som med deres løv- eller nålesætning opfanger det meste af sollyset, så der ikke kan vokse noget under disse træer. Man kan bevare enkelte træer eller grupper af lystræer som tillader at noget af sollyset når ned til jorden så der kan vokse græsser, urter og buske under træerne. Lystræer er f.eks. Eg, Røn eller Skovfyr. (Se plantelisten, Anbefalede træer og buske, side 30).

▷ Lyng skal vedligeholdes mens den er ung og grøn helt til jorden. I den fase kan den slås med en skarp, kortbladet le, græsslåmaskine eller hæsaks.

▷▷ Genvækst af ældre Hedelyng efter slåning. Bemærk at den skyder ikke fra de overjordiske stængler og at den er i hård konkurrence med græsset Bølget Bunke.

Denne lyng, som er i overgangen mellem ”modenhedsfasen” og ”senilitetsfasen”, er blevet forynget i randen ved hjælp af slåning med en græsslåmaskine.

Lyngen skal slås i løbet af vinterhalvåret

- Er lyngen ved at gå ud på grund af alder, kan du slå den med en buskrydder med skarp jernklinge, en kortbladet le eller klippe lyngbuskene med saks så tæt ved grunden som mulig. Er der tale om større arealer, må der en entreprenør til med slåmaskine.
- Er lyngbusken stadig ung uden tykke stængler, kan den klippes fra 3-7 cm over jorden. Det kan også lade sig gøre at bruge en rotorplæneklipper.
- Lyngen skal have fred sommeren over, selvom den ser sølle ud og kun skyder lidt hist og her. Om efteråret, når saftstrømmen i planten vender og oplagres i rodnettet, er det tid til at slå lyngen. Er der tale om gammel lyng med forveddede stængler, skal den slås af helt nede ved jorden, mens yngre lyng, der har grønne stængler, kan slås i 5-8 cm højde. Det er vigtigt at alt det afslåede materiale fjernes inden foråret. Ellers vil brombær, gederams, hindbær og kaprifolie overtage arealet.

Hvis lyngen ikke skyder næste forår

Der er en vis risiko for at den ældste lyng går helt ud, ligesom den også ville gøre af alder eller efter et voldsomt angreb af den lille *lyngbladbille*. Hvis det sker, vil der være mulighed for at en masse af de lyngfrø, der ligger i jorden og kan holde spireevnen i op til 70 år, vil spire frem i stedet for.

Er lyngen først blevet senil, skal der mange kræfter til at slå den og opsamle alt det afslåede. Her sker det med en mindre, terrængående traktor med slagleklipper.

GENOPRETNING ELLER ETABLERING AF HEDE / LYNGGRUND

Genopretning

I de tilfælde hvor der tidligere har været lyng på grunden og denne er forsvundet og der nu kun gror græs, kan man igen få lyng på sin grund.

- Græsset og en del af den tørvagtige humusjord skrælles / graves af, så man næsten kun har den rene sandbund tilbage. Der skal dog også være lidt af det frøholdige humusjord tilbage. Herefter er der skabt de ideelle betingelser for et varigt lyngdække igen, hvis man vel at bemærke fremover husker af slå sin lyng med jævne mellemrum inden den når at blive for gammel. Med for gammel menes der, at stænglerne ikke må nå at blive så forveddede, at de knækker, når man går i lyngen.

Etablering

Såfremt grunden er meget sandet og der eventuelt er fundet indikatorplanter for at der kan gro lyng, er der mulighed for at så lyng på grunden.

- Høst lyngfrø fra andre lyngarealer i oktober måned.
- Skræl al græsvegetation af arealet, hvor du vil så lyng.
- Så lyngen i efteråret.
- Riv frøet let ned i sandjorden og troml eller trød jorden til .

Vær tålmodig når lyngen skal spire frem

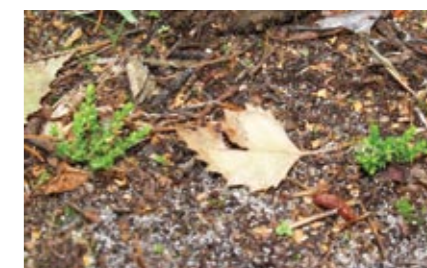
Det tager 3-5 år før der igen er pæne lyngplanter efter fremspiring. Får vi et tørt forår, kan det være at der slet ikke kommer spirer det år. Spirene er ganske små det første år og kan nemt forveksles med mos. Det gør ikke noget hvis der gror Sandstar i små fine rækker. De kvæler ikke lyngen, men kommer der Bølget Bunke, der er et tuegræs, bør det luges væk.

▷ Er lyngen efter ”senilitetsfasen” gået ud og i stedet afløst af tæt græs, er der kun én vej tilbage til lyngheden. Det er afskrælning af græstørven. Herunder vil der oftest ligge frø nok til en ny generation af lyng.

▷ De to nederste fotos viser fremspiring af ny lyng efter afskrælning af græstørv. Lyngen er her i ”etableringsfasen” som varer 5 år, og hvor den er sårbar inden den vokser sammen og kommer ind i den meget robuste ”ungdomsfasen”.

Sandstar

▷ De nye lyngplanter er lette at forveksle med mos.

Det historiske overdrev har henligget som overdrev siden middelalderen og rummer ofte jordfaste sten og små holme af krat og spredte tornede buske (Skåne).

Overdrev og Strandoverdrev

”Vilde blomster i græs”

Begrebet overdrev kommer af ordet ”ore” der betyder stenet og henviser i sin historiske betydning til jorder, der af forskellige grunde ikke egnede sig til opdyrkning og derfor udelukkende blev anvendt til græsning året rundt. Jorderne blev gennem denne græsning udpint for næringsstoffer. Vegetationen er i reglen tæt og danner en sammenhængende grønsvær domineret af græsser, men med en meget artsrig blomsterflora. Fælles for planterne er,

at de er tilpasset en tør næringsfattig bund med et stort slid og bid fra forskellige dyrearter. Planterne kan være bitre, tornede, hårede eller have bladrosen for derved at modstå dyrenes græsning. I det typiske overdrev ses også spredte tornede buske og evt. træer, der skyder op i ly af de tornede buske. Historisk har overdrevet været langt den mest udbredte naturtype i Odsherred og der, hvor det mest artsrige og naturlige plante- og dyreliv

findes. Det er også den naturtype, der er nemmest at genskabe eller etablere på de fleste fritidsgrunde. I dag dækker ordet overdrev også over en botanisk beskrevet og beskyttet naturtype under Naturbeskyttelsesloven §3.

Strandoverdrevet

- behøver ikke at have været påvirket af græsning som det historiske overdrev. Strandoverdrevet er fra naturens side næringsfattigt, da det er tilknyttet den hævede sandede eller stenede havbund. Det er kun saltpåvirkningen der adskiller de to naturtyper og de er derfor behandlet sammen. Det er på overdrevet vi oplever de mange insekter, herunder mange smukke sommerfugle, og det er her vi finder de dyr der lever af dette rige insektliv. Denne naturtype giver dermed den optimale naturoplevelse i sommerlandet i form af kønne blomster, sommerfugle og mange sangfugle, der etablerer deres reder, hvor det rige insektliv giver gode fødemuligheder.

Strandoverdrevet er ofte åbent og meget blomsterrigt. Forrest Harekløver, Timian og midt i billedet Gul Evighedsblomst, der ligesom Nikkende Kobjælde er nemme at så fra frø i det blottede sand.

KARAKTERISTISKE PLANTER

Følgende planter er anvendt som registrering af naturtypen eller dens potentiale:

Håret Høgeurt, Blåhat, Blåmunke, Frytle, Vellugtende Gulaks, Liden Klokke, Gul Snerre, Almindelig Pimpinelle, Rødknæ, Bakkenellikke, Kornet Stenbræk og Engelskgræs (strandoverdrev).

Nikkende Kobjælde findes på både strandoverdrev og overdrev inde i landet. Den er såkaldt ansvarsart for Odsherred Kommune, idet den karakteriserer det meste af kommunens beskyttede natur.

Den artsrige blomsterflora afspejles i en tilsvarende rig insekt fauna. Her fra strandoverdrevet blåfugl hun på Engelskgræs.

Sct. Hansurt til venstre og Korsknep til højre, begge er spiselige planter.

Liden Klokke og Bakkenellikke er små fine vækster, der trives fint side om side med Håret Høgeurt.

Et typisk billede af enebæroverdrev på hævet havbund i Nordvestsjælland. (Slettemose).

PLEJE AF OVERDREV

”Nyd blomsterne og slå dem når sommeren er slut”

Knopurt er en af de lidt mere robuste planter på overdrevet. Her har den besøg af sekspletet køllesværmer.

Håret Høgeurt er en af de første karakterplanter, der viser at du er på rette vej med din naturpleje.

Udvælg de træer og buske der ønskes som landskabelige elementer i overdrevet. Hvilke arter man vælger afhænger af hvor grunden ligger i området, så det kommer til at udgøre en landskabelig helhed med de omkringliggende grunde.

Eg er det mest robuste og markante træ, som kan passe overalt i området. Dog ikke på strandoverdrevet, som bør være uden træer.

Af buske er det først og fremmest de tornede buske, der er de oprindelige arter på overdrevet, men også andre buske fra plantelisten vil kunne give den landskabelige effekt. Især vil Hvidtjørn, vilde roser og enebær være naturlige islæt på grunden.

Buske kan bruges til at skærme for vind, indkig og til at sløre udhuse og parkerede biler.

Fæld alt hvad du kan undvære på din grund. Jo mere lys jo flere blomster.

Sørg for at rydde fuldstændig op efter fældningen. Enhver lille gren bør fjernes, ellers frigives der kvælstof som hurtigt vil fremme opvækst af brombær, kaprifolie, gederams, brændenælder og højt græs.

Overdrevets blomster og græsser

De oprindelige og karakteristiske arter er dem, som har kunnet overleve en meget hård afgræsning af forskellige slags husdyr. Til gengæld er disse arter meget lyskrævende og udkonkurreres let af højere vækster, hvis ikke der længere er dyr på overdrevet. Denne afgræsning skal nu afløses af slåning, der kan tilpasses, så flest mulige blomster får mulighed for at blomstre og afblomstre inden grunden bliver slået i juli eller senest i september måned. Er der enkelte pletter med uønskede arter som tidsler, brændenælder m.m., er det vigtigt at disse bliver slået førend de blomstrer og sætter frø.

- Skab gode lysforhold - fæld mest muligt og lad kun nogle få flotte fuldkronede træer og buske stå. Dog ikke på strandoverdrevet, hvor der kun bør være enkelte buske.
- Ryd godt op efter fældning af træer og buske. Selv smågrene og kviste giver næring til brændenælder, kaprifolier, hindbær og brombær
- Slå overdrevet sidst på sommeren, når de fleste blomster er afblomstret. Det vil som regel være fra sidst i august til midt i oktober måned.
- Lad det afslåede blomsterhø ligge til frø er modnet og faldet ned på jorden. Det vil også skåne de insekter, der er knyttet til planterne. Man kan også flytte det nyafslåede materiale til et område, hvor man gerne vil have frøet til at så sig og dermed etablere mere overdrevsnatur.
- Slår man først i efterårsferien, vil det meste frø være faldet og man kan fjerne høet med det samme.
- Evt. nyplantede træer kan sættes i en "fodpose" af tornede buske for at holde vildtet på afstand. Hermed efterlignes den naturlige spredning af træer i naturen, hvor husdyr eller vildt ellers ville beskadige dem. "Tjørnen er skovens vugge", hedder det så smukt.

GENOPRETNING ELLER ETABLERING AF OVERDREV

”Fra græs til vilde blomster”

Er grunden præget af græs, men der i øvrigt er grundlag for at etablere en overdrevsnatur (er udpeget som potentielt overdrev), kan det være nødvendigt at slå to til fire gange om året i en årrække. Herved udpines jorden, hvad der svarer til at der havde gået dyr og græsset i ti år, for hvert år

du slår på denne måde. Det er yderst vigtigt at det afslåede materiale fjernes fra området, så jorden bliver udpint. Det svækker græsset til fordel for blomsterplanter som Håret Høgeurt, Røllike, Knopurt med flere. Efter få år vil du kunne glæde dig over stadig flere vilde blomster på grunden.

- Slå uønsket vegetation som f.eks. brændenælder, gederams, tidsler før de blomstrer og sætter frø.
- Slå græsset to til fire gange de første år.
- Fjern det afslåede plantemateriale, så næringstilførslen bliver mindre og vækstbetingelserne for de grove vækster dårligere. Dette er meget vigtigt. Hvis du ikke fjerner det afslåede materiale, kan du ligesågodt lade være med at bruge energi eller penge på at få slået.
- Hvor der indfinder sig ønsket vegetation, som f.eks. Knopurt, Gul Snerre, Blåhat, Fredløs m.fl., friholdes de for den udpinende slåning indtil de har sat frø, så de kan sprede sig yderligere.
- Saml evt. frø fra tilsvarende forhold i nabolaget og udså det på bar jord. Det kan f.eks. være i muldvarpeskud eller steder, hvor der lige er blevet fældet, og derfor ikke gror noget græs.
- I fugtige lavninger trives engens blomster. Undgå derfor opfyldning af lavninger.

Mange vilde blomster danner grundlag for en rig bestand af sommerfugle, her blåfugle.

Dukatsommerfugl på Pimpinelle.

I eksemplet her kan der både etableres overdrevsvegetation på den del af græsplænen, der ikke bruges til færdsel, spil og leg, og i det høje uslåede græs, der ses i forgrunden.

Eng

”Eng er agers moder”

Engen findes på den vandmættede jord som ikke kan opdyrkes. Her hentede bønderne i gamle dage et eller to slæt hø til vinterfoder til gårdens dyr. Næringsstofferne blev via dyrenes gødning bragt ud på agerjorden som den eneste gødning dengang. Deraf udtrykket ”eng føder ager” eller ”eng er agers moder”. Hvor jorden er særlig fugtig på grundene, kan der oftest med fordel skabes

et fint blomsterbed af vilde blomster, knyttet til det fugtige miljø, med planter, der ofte tåler at stå under vand i vinterhalvåret. Engene er opstået ved at man har ryddet moser og skovsumpe for træer og buske, samt gravet grøfter for at lede vinterens overfladevand væk, så der kunne høstes hø hen over sommeren. Hvis en eng ikke bliver slået eller afgræsset, vil den gro til i høje

moseplanter – et såkaldt ”højstaude-samfund” med Kattehale, Mjødurt, Hjortetrøst m.fl. – for senere at gro til i pilekrat og til sidst ende i skov. I grundejerforeningen er der kun få arealer, der er potentielle engområder, men især langs åbne grøfter er det muligt at skabe engens smukke blomsterflor, med blandt andet trævlekrone og engnellikerod.

◁ ◁ Gul Fladbælg.

◁ Kattehale vokser i moser og kær og er karakterplante for den fugtige bund der kan blive til eng.

KARAKTERISTISKE PLANTER

Følgende planter er anvendt som registrering af naturtypen eller dens potentiale:

Almindelig Brunelle, Håret Star, Kattehale og Kær Star. (Gul Fladbælg).

PLEJE AF ENG

”Slå høet efter Sct. Hans”

Der gælder næsten de samme principper for pleje af eng som ved pleje af overdrev. Engens blomster er ofte afblomstret tidligere end blomsterne på overdrevet. Traditionelt slog man engen lige efter Sct. Hans. Det var ikke af hensyn til blomsterne, men for at bjærge noget godt, næringsrigt vinterfoder til dyrene. Engens græs og blomster nåede dermed også at gro så meget igen at der kunne tages et høslæt mere eller sætte dyrene på eftergræsning på engen, hvis den var tør nok til det.

Engen kan derfor med fordel slås allerede i begyndelsen af juli og henligge som slået græs resten af året.

- Engen bør ligge så lyst som mulig. Lidt sideskygge eller skygge fra enkelte træer og buske som Birk, Eg, Røn, Hassel, Kvakved eller lignende vil dog tilgodese visse arter behov for skygge og fugtigt græs.
- Ryd godt op efter fældning af træer og buske. Selv smågrene og kviste giver næring til brændenælder, kaprifolier, hindbær og brombær.
- Lad det afslåede blomsterhø ligge til frøene er modnet og faldet ned på jorden. Det vil også skåne de insekter, der er knyttet til planterne.
- Slår man først, når de fleste blomster er afblomstret, vil det meste frø være faldet og man kan fjerne høet med det samme.

Gul Iris

Engnellikerod

GENOPRETNING AF ENG SOM NATURTYPE

”Ryd de fugtige lavninger”

Den potentielle eng består ofte af et fugtigt pilekrat, hvor kun myg kan trives. Ryd pilen i vinterhalvåret. Om foråret vil der ofte komme en del brændenælder eller andre grove uønskede vækster. Disse skal slås mindst to gange inden de sætter frø og plantematerialet skal fjernes for at udpine jorden og fremme fremspiringen af frø

fra de ønskede engplanter, som ofte gemmer sig i den fugtige jord. Efterhånden som de ønskede planter dukker op, ændres slåningstidspunktet til de er afblomstret. Der vil dog i en række år være behov for pletvis slåning af holme med uønskede planter før blomstring.

Et fugtigt pilekrat kan blive til en smuk eng.

- Bevar de fugtige lavninger og undlad at fylde dem op med jord og haveaffald.
- Slå uønsket vegetation som f.eks. brændenælder, gederams, tidsler før de blomstrer og sætter frø.
- Slå græsset to til fire gange de første år.
- Fjern det afslåede plantemateriale så næringstilførslen bliver mindre og vækstbetingelserne for de grove vækster dårligere. Dette er meget vigtigt. Hvis du ikke fjerner det afslåede materiale, kan man ligeså godt lade være med at bruge energi eller penge på at få det slået.
- Hvor der indfinder sig ønsket vegetation som f.eks. Brunelle, Korsknapp, Kattehale, Fredløs m.fl., friholdes de for den udpinende slåning indtil de har sat frø, så de kan sprede sig yderligere.
- Saml evt. frø fra tilsvarende forhold i nabolaget og udså det på bar jord. Det kan f.eks. være i muldvarpeskud eller steder hvor der lige er blevet fældet, og derfor ikke gror noget græs.

Egekrattet er baseret på lave, bredtvoksende egetræer og egner sig derfor fortrinligt til fritidsgrunden, hvis man ønsker en bevokset grund med mulighed for at nyde solen på egen og naboens terrasse.

Egekrat

”Når dyrene forsvinder fra lyngheden, indvandrer egekrattet”

Egekrat er en type naturskov (skov som indfinder sig ved selvsåning af oprindelige, danske træarter). Egetræerne spredes ved hjælp af skovskaden og andre dyr, som gemmer agern til vinterforråd uden at finde dem igen. Det er svært at lave en skarp adskillelse mellem begrebet egeskov og egekrat. Efter skovloven opfattes egekrat som bevoksninger, der er domineret af selvsået eg og i modsætning til traditionel højstammet skov består af mere lavstammede, mere krogede og ofte flerstammede træer.

Der findes mellem fire- og femhundrede egekrat i Danmark. En del af disse er rester fra oprindelig skov i Danmark og efterkommere efter urskovens ege, mens andre egekrat er opstået i nyere tid ved at lyngheder og overdrev er ”sprunget i skov”.

De krogede stammer kan være opstået som følge af gentagne nedskæringer (stævning) eller nedbidning af vildt samt ved vejrpåvirkning som frostsvidning og vindpåvirkning. Herved mister planten sin evne til at skyde lange skud, såkaldt ”vækstpunktforældelse” – et begreb der i høj grad kan gøres brug af ved pleje af træer, man ikke

ønsker skal blive for høje på naturgrunden. Egekrat findes mest på sur udpint jordbund, også kaldet morbund. Foruden de to danske egearter, Stilk- og Vintereg, indgår Bævreasp, Røn, Birk, Bøg, Hassel, Tørst, Hvidtjørn og Enebær ofte i egekrattene. Af planter vil forekomme Alm. Kohvede, Majblomst, Liljekonval og Alm. Gedeblad, også

kendt som slyngplanten Kaprifolie. Der ud over bregnen Engelsød, græsserne Bølget Bunke og Vellugtende Gulaks. Egekrattene rummer både biologiske og kulturhistoriske værdier. De indgår i dag som en naturtype, der ønskes bevaret og fremmet i den danske naturforvaltning.

KARAKTERISTISKE PLANTER

Følgende planter er anvendt til registrering af naturtypen:
Bregnen Engelsød, Alm. Kohvede.

Engelsød.

Majblomst.

Beskyttelse mod råbukens fejning.

PLEJE AF EGEKRAT

”Sav ved roden eller bid toppen af med en saks”

Det er vigtigt at undgå at egekrattet udvikler sig til egentlig skov. Der skal være god plads mellem de enkelte træer, så de holder sig bredkronede med lavt ansatte kroner. Man kan enten foretage udtynding af træerne eller beholde et nogenlunde fast antal som ”sættes på rod”, også kaldt stævnet, med års mellemrum. I mange tilfælde kan man også ved en forsigtig beskæring af for vækstkraftige grene fastholde træerne i en ønsket størrelse. Skær altid i en grenvinkel/-gaffel over en gren, der går i den ønskede retning. Herved undgår man at træet skyder igen til næste år fra snitfladen, da væksten fortsætter i den tilbageværende del af grenvinklen.

- Hold træer på en passende afstand så de kan bredde sig og forblive tætte.
- Udtynd, skær tilbage eller beskær træerne.
- Fjern konkurrerende opvækst af uønskede arter.
- Fjern for kraftigt voksende og ranke træer til fordel for bredkronede, krogede og svagere voksende træer.
- Bevar en vis indblanding af ønskede arter som f.eks. Ene, Hvidtjørn og Hassel.

GENOPRETNING ELLER ETABLERING AF EGEKRAT

Eg er en meget taknemmelig plante at dyrke. Den spirer gerne i græs i modsætning til så mange andre træer og buske med undtagelse af Alm.

Røn. Skovskaden bringer frøene til din grund. Du skal blot sikre træerne en god start.

- Beskyt fremspirende egetræer mod råbukens fejning og bid. (Se illustration til venstre).
- Riv græsset væk omkring fremspirende egetræer så de ikke udsættes for unødige konkurrence om vand og næring i begyndelsen.
- Tynd ud i træerne inden de begynder at gro sammen.

Har grunden fået karakter af skov, og du gerne vil have et egekrat i stedet, gør du følgende:

- Fæld skyggetræer som Ahorn, Bøg, diverse graner og Østrigsk Fyr.
- Lad selvsåede Ege spire frem. De er der med garanti – ellers plant eller så nogen selv.
- Bemærk at egen godt kan spire i halvskygge, men udvikler sig bedst uden skygge.
- Skab gradvis mere lys til de enkelte egetræer.
- Skær eksisterende egetræer, der er blevet for store, ned, og lad dem skyde igen fra stubben, (stævning eller ”sættes på rod”).

Her ses selvsåede egetræers indvandring i lyng. Et tilbud, hvis man vil lave et egekrat. Hvis ikke, kan de blot klippes væk helt nede ved jorden.

Skovens monotoni kan brydes ved farvespillet mellem den røde skovfyrbark og de hvide birkestammer, samt ved at give plads til flerstammede træer.

Pleje af skovgrunde

Skoven

Såfremt et landskab ikke bruges til opdyrkning eller afgræsning vil det med tiden springe i skov. Det gælder overalt i Danmark. Afhængig af jordbundsforhold, klima og saltpåvirkning fra havet vil der udvikle sig forskellige stabile skovtyper i en langsom udvikling fra krat og pionerplanter til et mere komplekst og stabilt skovmiljø. Dette skovmiljø kan fastfryses på et bestemt udviklingsstadium, så det tilfredsstiller vores ønsker.

Gennem tiden har vi haft ønsker om at kunne finde træ til redskaber, husbyggeri og brændsel. Senere i historien har skovdriften også skulle bidrage til møbeltræ og papir- og cellulosefremstilling. Derudover har skoven bidraget med vildt og muligheden for at bonden kunne have sine dyr på græs og olden, eller at han kunne slå hø i skoven.

I vore dage tjener skoven tillige det vigtige formål at være rum for mange af vores rekreative udfoldelsesmuligheder.

Det største naturindhold, og dermed også oplevelsesmuligheder, får vi når vi dyrker skoven efter naturnære principper. I Danmark har man vedtaget en naturskogsstrategi, som lever op til vores internationale forpligtelser om at bevare en mangfoldig natur til vore efterkommere. De efterfølgende plejeforslag lever alle op til principperne for naturnær skovdrift.

Jo længere tid et område har været bevokset, dets rigere er dets naturindhold og dermed mulighederne for at skabe et spændende skovmiljø.

Egekrattet

- indeholder en del af skovens naturrigdom med muligheder for variation med lysninger af andre naturtyper som strandoverdrev og hede.

Gammel nåletræsplantage

- kan ved udtyndning og gradvis foryngelse med selvsåede træer, danne en charmerende mosaik af nåle- og løvskov samt lysninger.

Aktuelle skovtyper

Når der tages hensyn til områdets jordbundsmæssige, klimatiske, historiske og ikke mindst rekreative forhold, er de følgende beskrevne skovtyper og driftsformer aktuelle. Da skovdrift, og især naturnær skovdrift, bygger på en lang tidshorisont, er der selvfølgelig en vis usikkerhed forbundet med en beskrivelse af et fremtidigt skovbillede. Udviklingen er mere fleksibel end den kan beskrives, og det er meget op til den enkelte grundejer at styre skovbilledet i den retning, man ønsker. Foretager man ikke noget, og lader grunden ligge urørt hen, vil den naturlige dynamik arbejde mod en meget mørk skovgrund. Og når en trægruppe kollapser i storm, insektangreb eller lignende, vil man opleve at ens grund skifter meget karakter fra mørk, bar skovbund til kraftig opvækst af nælder, brombær, hyld og røn. Derfor anbefales det at være bevidst om nogle af de styringsredskaber, der er til rådighed.

På de følgende sider er der foreslået tre forskellige modeller for blandingskov, der sikrer en kontinuerlig bevoksning på grunden. Husk dog at tænke på hensynet til naboer, også selvom grunden altid har været tilplantet med skov.

Blandskov - med Eg, Birk og Fyr

Opbygning

Strukturen i den modne skov er Egetræer på mellem 8 og 16 meters afstand med enkelte Skovfyr og Birk iblandet. Undervæksten er tæt og består hovedsagelig af buske og lavere træer som Røn, Hassel, Tjørn, Benved, Dunet Gedeblad, Kvalkvæd, mens selvsåede graner kun bevares som unge tætte træer.

Pleje

Med 3-5 års mellemrum foretages en gennemgang af bevoksningen. Det sikres at træernes kroner er frie og at buskovvækst ligeledes tyndes, så de ikke bliver ranglede, men lave og brede med større blomstring og frugtsætning til følge. Partier med Skovfyr og Birk bruges på lang sigt til at skabe lysbrønde i skoven når de fældes. I lysbrønde kan skoven så sig selv, da alle træarterne kræver meget lys i opvæksten.

Resultat

Det er en skovstruktur som er meget stormfast og i flere etager. Øverst findes få bredkronede hovedtræer, en mellem- etage af f.eks. Røn og Fuglekirsebær samt en underetage af blomstrende og frugtsættende buske. Skovbunden vil også være delvis dækket af urter. Alt i alt en meget artsrig og oplevelsesrig skov. Skyggetræer som bøg og lind vil kunne indfinde sig i opvæksten og kan evt. bruges som en gradvis foryngelse af overetagen, såfremt man ønsker at skifte skovudviklingstype eller lave en mosaik af flere skovtyper.

Den gamle fyrreskov er ved at gå i opløsning. Nu er det muligt at vælge om man vil have et lavere egekrat ved kraftig udtyndning eller en ny blandet skov på grunden.

Birkeblandskov - med islæt af Eg og Skovfyr

Opbygning

Birken bliver ikke så gammel som Egen og er ikke ligeså stabil. Egen vil kunne stabilisere birkeblandskoven mod større stormfald. Birken kræver ikke ligeså meget plads som egen og er ikke ligeså følsom overfor slid på grenknopperne og kan derfor godt stå tættere end egene.

Pleje

På de tørre områder af grunden kan der skabes små lysbrønde for at Skovfyren kan forynges sig. Rødgranerne kan bevares i småholme til gavn for råvildtet og småfuglene. Disse holme bør ikke være større end at de øvrige træarter kan gro ind over dem. Der bør derfor kun tages hensyn til dem i deres opvækst indtil de er ca. 5 meter høje eller stadig er tætte ved jorden. Herefter fældes de til fordel for ny lav tæt opvækst eller store karaktertræer

Resultat

Blandskoven giver et spændende bidrag til den mere vilde natur med enkelte væltede og udgåede træer. Farvespillet mellem Birketræer, Gran, Røn og Skovfyr bidrager til en værdifuld oplevelse for beskueren, mens egetræerne danner et stormfast skelet for bevoksningen. Den rige undervækst af buske og evt. graner, som er blevet overvokset, sikrer skjul til fugle og dyr.

Birkeblandskov giver et meget lyst præg på grunden.

Fyrreblandskov - med islæt af Eg og Birk

Opbygning

På tørre og kuperede grunde vil denne skovtype udvikles bedst. Skovfyrren kan dårligt tåle et for fugtigt miljø. Skovfyrren danner et lysåbent kronetag med en rig undervækst af mindre træer og buske. Især vil Birk, Eg, Røn, Hassel og Tjørn indfinde sig. På længere sigt vil der forekomme et skift mellem løvtræer og nåltræer således at Birk og Eg lettere vil udvikle sig i huller, hvor Fyrren fældes og omvendt. Især kræver Skovfyr lys og bar bund for at så sig selv.

Pleje

Den beskrevne skovtype vil kunne etableres på de fleste grunde, hvor man ønsker skovkarakter. Den rummer de tre træarter som oftest og nemmest sår sig selv i området. Da det er hurtigt voksende træarter, skal bevoksningen passes aktivt. Overflødige træer skal borthugges til gavn for en rig undervækst af buske i de områder, hvor ny opvækst indfinder sig. Da det er skovfyrren som er den dominerende i skovbilledet, skal der hugges aktivt for denne. Skovfyrren trives dårligt under andre trækroner. Den skal derfor have plads både i højden og til siderne.

Resultat

Skovtypen vil understøtte opfattelsen af at være i en skov samtidig med at den med sine lystræarter vil virke åben og venlig. Her er plads til en rig undervækst, som kan give ly og læ til både mennesker og dyr. Den vil således være vært for et rigt udvalg af naturlige arter af både dyr og planter. F.eks. vil lyng stadig kunne trives i lysninger eller i partier, hvor skoven får lov at blive gammel uden for tæt underskov.

Fyrreblandskov med Eg og Birk giver et tættere skovbillede på grund af den stedsegrønne Fyr og Egene, der beholder bladene længere end Birken.

Generelt om skovpleje

- Husk at skoven skal være stabil i form af stormfaste og livskraftige træer. Giv det enkelte træ god plads.
- Hjælp ny undervækst frem ved at udtynde så de ønskede arter kan udvikle sig.
- Der bør hele tiden være steder hvor ny opvækst er på vej, så man ved aktiv udtynding kan skabe en god blanding af de ønskede træarter.
- Afskærm ny opvæksts topskud mod afbidning fra hare og råvildt. (Brug eventuelt et miljøgodkendt vildtafvægringsmiddel, f.eks. blodplasma eller lignende).
- Afskærm ny træopvækst med "fejrestokke" mod råbukens fejning.
- Bevar flest buske og færre træer. Det giver en tæt underskov med blomstrende og frugt bærende buske til insekter og fugle.
- Foretag ikke tynding og hugst i fuglenes yngletid.
- Rovfugle og uglers redetræer må ikke fældes i perioden 1. februar til 31. juli.
- Hule træer og træer med spættehuller, må kun fældes i september og oktober måned og ikke i perioden 1. november til 31. august af hensyn til flagermus.
- Lad enkelte udgåede træer stå, hvor de ikke er til fare. De er værdifulde for biller, svampe og en lang række hulboende dyr som flytter ind i spættens aflagte huller.
- Bladmassen og dermed tætheden i underskoven er konstant hvad enten der er mange eller få buske, når blot de kan nå hinanden. Regelmæssig udtynding i underskoven giver derfor vækstkraftige og tætte buske. Hvis der ikke foretages udtynding, flyttes bladmassen højere op i underetagen og der skabes mange ranglede buske uden blomstring og frugtsætning.
- Udtynding i buske og ny skovopvækst bør ske med højst tre års mellemrum.
- Udtynding blandt de større træer bør ske med højst fem års mellemrum.

Det er vigtigt at foretage regelmæssige udtyndninger i bevoksningen. Dermed har man mulighed for at få den ønskede sammensætning af træarter. Her en birkeskov med iblandet Skovfyr og Eg.

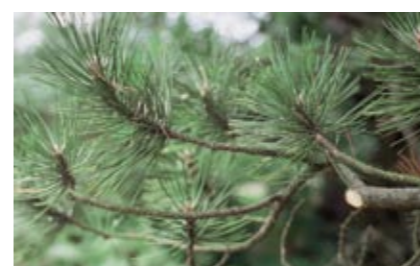

Når man vil forynge sin skov med en ny generation selvsåede træer, bør man tynde gradvis så de nye træer kan spire uden at blive kvalt i græs og brombær. Her er nye Egetræer ved at få plads under en Skovfyr, der er et såkaldt lystræ hvorunder der godt kan gro andre træer.

Princip for korrekt beskæring - vises her på fyr, men samme princip gælder for løvtræer. Beskær således at væksten fortsætter i en sidegren eller i en sideknop i den ønskede retning. Det er dig, der bestemmer vækstens videre kurs.

Husk ikke at lave tappe ved at klippe/skære et tilfældigt sted på grenen, skær kun i grenkløfter.

Overalt på grunden fremspirer selvsåede træer. Hvis de får lys og beskyttes mod græsvækst, harer og rådyr har man et gratis træ som ikke skal vandes.

Invasive arter

”Planter man kommer til at fortryde blev plantet på grunden”

De er smukke og frodige at se på. De er føjelige, etablerer sig nemt, fylder hurtigt meget . . . og så er de svære at komme af med!

Her er tale om planter, som man med tiden vil fortryde er blevet plantet på fritidsgrunden.

Ved opførelsen af de første sommerhuse var det kutyme at afskærme de åbne, nyudstykkede grunde med østrigsk fyr og hybenrosen Rynket Rose. I dag er fyrrerne blevet til skov

og roserne et uigennemtrængeligt krat, som har lagt sit greb om alt og alle på grunden. Dette billede ses i stigende grad på de sandede jorder langs vores kyster.

Længere inde i sommerlandet er en række andre planter ved at tage lignende overhånd på grundene. Det er en langsom, men sikker udvikling, som man først erkender, når problemet er ved at blive uoverskueligt. Værst er de planter, der spreder sig

med rodudløbere men også planter som spreder sig med frø kan skabe voldsomme problemer. Fælles for de fleste af disse problemarter er, at de er meget smukke, som reglen lette at få til at gro og at de har en accelererende spredningsstrategi.

Erfaringen siger at der går det meste af en generation, før at man kan erkende problemet med den pågældende plante, i nogen tilfælde endda endnu længere tid. Der er derfor grund til at lytte til andres erfaringer med disse planter, inden man får skabt problemet på egen grund, og dermed et ikke særligt rart minde for næste generation eller en kommende salgssituation.

INVASIVE ARTER, DER SPREDER SIG VED RODUDLØBERE

Japansk Pileurt

Fallopia japonica og Kæmpe-Pileurt, *Fallopia sachalinensis*

Indført til landet fra Asien som prydanter og bliver henholdsvis 1-2 og 2-3 meter høje.

Blomstrer sidst på sommeren, hvor den sætter et væld af små, bleggrøde blomster fra bladhjørnerne.

Planterne er flotte og frodige at se på og ses ofte plantet som afskærmning mod vej og naboer, da de om sommeren giver en god skærmende effekt i lighed med bambus, men pas på! Har planten først etableret sig, er den næsten umulig at komme af med.

Planten fortrænger naturlig vegetation overalt hvor den etablerer sig, ved åbredde, skovbryn, overdrev og sidst, men ikke mindst, fra fyldpladser, hvortil den er bragt med jord og haveaf-fald.

På grund af deres ringe frøsætning, ses planterne her i landet endnu kun på eller nær de voksepladser, hvor de er blevet plantet, eller i værste fald der hvor planterester er blevet smidt i skovbryn og på fyldpladser. Man kan frygte at planterne på lidt længere sigt tilpasser sig vores klima og dermed når at udvikle spiredygtige frø. Planten tåler næsten alt: Tørke, saltpå-virkning, vind og dyb skygge. Planten kan på et år sætte op til 7 meter lange rodudløbere, der kan krydse sommerhusveje og mørke krat. Rodudløberne kan trives helt ned til 2 meters dybde.

Der er set eksempler på at sådan en plante kan skyde ind under fundamentet på et muret hus og op igennem gulvbrædderne, efter at huset havde stået uopvarmet i 1/2 år.

Bekæmpelse

Planten anses i mange lande som umulig at bekæmpe, da blot et enkelt stykke rodudløber på 1 cm kan danne grundlag for et nyt krat. Planten er hermed ikke kun et problem i forhold til vores biologiske mangfoldighed men også et regulært økonomisk problem for de ejere af arealer som, heldigvis indtil videre kun i andre lande, er blevet usælgelige på grund af planteresternes evne til at skyde igennem asfalt og beton.

Japansk Pileurt er en flot og frodig plante at se på, men har den først etableret sig, er den næsten umulig at komme af med.

- Bekæmpes bedst ved at grave nyetablerede planter op inden de etablerer et for stort rodnet.
- Har de først etableret sig som krat, kræver det et større opgravningsarbejde af rodnettet efter at krattet er ryddet. Opgaven kan på grund af planternes dybe rodsystem let få karakter af terrænregulering som kræver kommunens tilladelse når det skal foregå på naturbeskyttede arealer.
- Slåning stimulerer plantens evne til at sprede sig ved rodudløbere. Med mindre slåningen udføres 8-10 gange i løbet af vækstsæsonen og omfatter hele krattets udbredelse, er effekten derfor kun af kosmetisk art og kan kun tilgodese nogle landskabelige hensyn.

Rynket Rose *Rosa rugosa*, også kaldet Hybenrose

Indført til landet i årene efter 1850 fra Asien. Bliver indtil 2,0 meter høj.

Blomstrer i juni til september og sætter store, fladtrykte røde hyben. Den kendes let fra andre roser ved sine karakteristiske, rynkede blade.

Planten tåler næsten alt og har vist sig at kunne trives under næsten alle danske vækstvilkår, lige fra stiv, kalkholdig lerjord, våd tørvejord og til den magreste, tørre sandbund. Endvidere tåler den fint både salt- og vindpåvirkning. Netop disse egenskaber har i dette århundrede gjort den til en yndet plante til fritidsgrunden.

De mange kystnære plantninger udgør i dag en reel trussel mod vores ellers, af menneskehånd uberørte, kystplan-

tesamfund. Dens frø spredes langs kysten med havet og over land af fuglene. Planten kan på ét år sætte op til 5 meter lange rodudløbere. Den fortrænger derfor med hastigt stigende tempo den flade strandvegetation med Engelskræs og Nikkende Kobjælde, samt de tre plantesamfund i klitterne: Den hvide, den grønne og den grå klit, hver med deres karakteristiske planter.

Fra det nære kystområde breder planten sig videre ind over strandenge og lyngheder. Herved er op til 6 forskellige naturtyper Odsherred truet.

Der skal to mand til at grave roserne op. Den ene løsner rødderne med en gravegreb mens den anden trækker dem fri af sandet. Det anbefales at bruge en lille gravemaskine på bæltet, hvis roserne har etableret krat på mere end fem til ti kvadratmeter.

Bekæmpelse af Rynket Rose

Dette er en meget stor opgave, da denne plante kan bredde sig med op til 5 meter lange rodskud på en enkelt sommer.

- Slåning er kun effektiv, hvis det gøres adskillige gange i løbet af vækstsæsonen (5-8 gange).
- Oprivning gentagne gange over hele vækstsæsonen er den mest sikre metode, men det kræver som ved slåning at planten ikke får mulighed for at samle næring til rodnettet mellem behandlingerne.
- Oprykning med håndkraft af helt nye fremspirede planter er måden man helt undgår ovenstående indgreb i fremtiden. Husk at bruge en kraftig læderhandske til formålet.
- Har roserne først etableret sig som krat, kræver det et større opgravningsarbejde af rodnettet efter at krattet er ryddet. Opgaven kan på grund af planternes dybe rodsystem let få karakter af terrænregulering, som kræver Naturstyrelsens tilladelse, når det foregår indenfor strandbeskyttelses-zonen.
- Slåning og afgræsning stimulerer bare plantens evne til at sprede sig ved rodudløbere. Effekten er derfor af kosmetisk art og kan kun tilgodese nogle landskabelige hensyn, ved mindre at det foregår så intensivt over hele vækstsæsonen, at planten ikke får sendt næringsstoffer tilbage til rodnettet.

Tusindtop *Sorbaria sorbifolia*

Indført til landet fra det nordlige Asien og tidligere brugt i læhegn, senere som haveplante. Planten er nært beslægtet med fjerbusk.

Det latinske navn hentyder til at bladene ligner løvet på Almindelig Røn, mens det danske navn henviser til de tusind blomster, som er sammensat i toppe.

Tusindtop er en busk på ca. 1½ meter, som trives på selv den mest tørre og sandede jord. Den har en meget voldsom evne til at sprede sig med rodskud. Planten ses mest på ældre grunde, hvor den til gengæld ofte udgør en væsentlig del af den samlede beplantning.

Den er en vanskelig sag i lighed med Hjortetakstræet, hvis rodskudsdannelse, mange har stiftet bekendskab med.

Bekæmpelse

Planten lader sig let bekæmpe ved opgravning inden dens rodnet har bredt sig ind mellem andre planter.

Pilebladet Spiræa

Spirea salicifolia

Planten adskiller sig de mere kendte havebuske ved at have en rød blomstertop i modsætning til hvide eller røde skærme og så ved sin kedelige evne til at danne store krat med sine rodudløbere. Busken bliver mellem 1 og 1½ meter høj. Planten er meget smuk og meget udbredt i gamle haver og fritidsgrunde. Planten er indført fra Sydeuropa og Asien til brug i læhegn.

Bekæmpelse

Planten lader sig let bekæmpe ved opgravning inden dens rodnet har bredt sig ind mellem andre planter.

Canadisk Gyldenris er særlig aggressiv på grunde, der af den ene eller anden grund ligger ubenyttet hen.

Canadisk Gyldenris

Solidago canadensis

Arten har sin naturlige udbredelse i det sydlige Canada og det østlige, centrale og sydøstlige USA. Der er den knyttet til den frodige del af prærierne og lysåbne skove eller fugtige enge, hvor der er fugtig og forholdsvis næringsrig bund.

Planten kan blive 2 meter høj, har ovale savtakkeblade og en stor, duskformet, gul blomsterstand af kurveblomster.

Den breder sig med rodsrud og danner en sammenhængende bestand, der fortrænger al mindre vækst under sin udbredelse. Planten kan desuden formere sig ved frø, og den er insektbestøvet og vindspredt. Frøene modnes hen på efteråret og frigøres i løbet af den følgende vinter. De falder for det meste inden for en radius af 2 meter fra moderplanten.

Arten indvandrer hurtigt langs vejkanter og på opgivne eller braklagte marker. Canadisk Gyldenris og den nærtstående Sildig Gyldenris, er under spontan spredning i Danmark. Arten regnes for at være invasiv og bør derfor ikke dyrkes i haverne.

Bekæmpelse

Planten bør opgraves eller udpines ved slåning før frøsætning. Det afslåede skal fjernes, da planten trives i næringsrig jord.

Personen foran krattet med Rynket Rose er 185 cm. Foran ses krat af Rød Hestehov til venstre og Kæmpe-Bjørneklo til højre.

Kæmpe-Bjørneklo *Heracleum pubescens*

Indført til landet i årene 1850 til 1870 fra Kaukasus, hvor den gror i et fugtigt klima i et højurtesamfund.

Planten er en 1,5-3 meter høj skærmpolante med store, hvide blomsterskærme. Planten er her i landet flerårig, men kan allerede sætte spiredygtige frø det første år. Den trives bedst på fugtig næringsrig jord.

Planten har i Danmark levet en upåagtet tilværelse i haver og parker indtil for ca. 30 år siden, hvor den begyndte at brede sig voldsomt. Det

skyldes dels at den har tilpasset sig vækstforholdene her i landet og i høj grad vores øgede samfærdsel herunder køreture til og fra sommerlandet med en flot tørret skærmpolante på tagbagaerbæreren.

Hver plante kan sætte op til 50.000 frø. Frøene spredes af vind og vand. Planten fortrænger med sin voldsomme vækst naturlig vegetation på enge, langs åer og ved kyster. Kæmpe-Bjørneklo er i dag kraftig dominerende på mange kystskrænter langs Isefjorden.

Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

- Bekæmpelse kan ske ved slåning, afgræsning, stikning eller opgravning i 5-7 år, således at den ikke sætter frø. Frøene er ikke særlig levedygtige, maksimalt 7 år i jorden. Kæmpe-Bjørneklo kan således bekæmpes i et lokalområde, såfremt alle lodsejere med denne plante går sammen om at holde planterne nede, så de ikke får sat frøskærme i 7 år.
- På større arealer kan man evt. få kommunen til at hjælpe med bekæmpelsen. Den mest effektive bekæmpelse på mindre arealer er at stikke planten over med en spade så dybt under jordoverfladen som muligt. Planten har herved sværere ved at skyde nye skud på grund af mangel på lys.
- Desuden giver plantens saft i forbindelse med sollys voldsomme udslæt på mange menneskers hud. Slåning af planten skal derfor foregå i overskyet vejr og med beskyttelse af huden mod stænk. Har man fået saft på huden, skal man vaske eller skylle stedet hurtigst muligt.

Glansbladet Hæg.

Glansbladet Hæg

Prunus serotina

Indført til landet fra den østlige del af Nordamerika, hvor den kan blive et op til 30 meter højt træ. Den er indført som prydblade men senere også anvendt til læplante og vildtplantning på grund af sin hårdførhed

En smuk frodig grøn plante med smalle blanke blade og hvide blomsteklaser der udvikler et væld af sortrøde bærlignende stenfrugter som ædes villigt af fugle.

Planten tåler tørke, vind, skygge og nedskæring. Frøene spredes af fugle. Invadere heder, skove og fritidsgrunde på let jord. På åbne arealer vil den hurtigt blive dominerende og danne krat som kan være vanskelige at komme af med da den skyder meget kraftigt efter nedskæring.

Arten kan ad åre blive meget dominerende i landskabet. Den ses flere og flere steder i Odsherred hvor den ad åre kan blive ligeså dominerende som Mirabelle, Druedyld og Alm. Hyld er i underskoven på plantagegrundene

Bekæmpelse

Bekæmpes let ved at grave nyetablerede planter op inden de etablerer et for stort rodnet. Større planter fældes og genvækst brækkes af træstubben ved et tråd med en støvle. Planten kan bekæmpes biologisk med svampen *Chondostereum* sp.

Kæmpe-Balsamin

Impatiens glandulifera

En 1-2 meter meget smuk plante med en rødlig glasklar kraftig stængel og klaser med 5-10 røde blomster, der nærmest ligner orkideer. Der er svært at modstå når man får den tilbudt på et havebesøg hos venner og familie. Men pas på! Er den først kommet ind i haven er den svært at komme af med. Den trives på fugtig næringsrig jord og tåler meget skygge. Den er derfor først og fremmest en trussel på eng og moselodder. Overvej nøje om det er en plante du ønsker at plante, når du får den tilbudt.

Bekæmpelse

Kontinuerlig fjernelse af fremspirende planter.

Forholdet til naboer

Man bør anstændigvis nøje overveje, hvilke planter man planter tæt på skel mod vej og naboer. Først og fremmest bør man undgå at plante træer og buske, der sætter lange rodsrud ud til siderne. Det gør f. eks en del poppelarter, Bævreasp og især Hvidel. Af buske og flerårige stauder er det især Rynket Rose, Slåen, Pilebladet Spiræa, Tusindtop, Canadisk Gyldenris og ikke mindst Kæmpe-Pileurt / Japansk Boghvede eller Japansk Pileurt. Naborettens lovregler om skel, hegn m.v., suppleres af naborettens almindelige uskrevne regler, som er opstillet i retspraksis. Efter den almindelige naboret skal en grundejer ikke affinde sig med ulemper fra naboejendommen, som går væsentlig ud over, hvad der efter kvarterets beskaffenhed og ejendommens beliggenhed er rimeligt. Reglen omfatter gener fra træer, anden beplantning, rødder samt indre hegn. Tvister herom afgøres ved sagsanlæg ved de almindelige domstole. Man må ikke håbe det kommer dertil, at naboer skal sagsøge hinanden på grund af invasive planter, men tendensen er der jo idet det offentlige i dag kan pålægge grundejere at bekæmpe Kæmpe Bjørneklo eller lade det udføre på ejers regning. Kæmpe Bjørneklo er jo bare en plante man fuldt ud har erkendt som en problemart. Der kendes andre tilfælde fra landbruget, hvor bekæmpelsespligt eller forbud mod plantning af andre arter er gældende.

Udover Kæmpe-Balsamin og Canadisk Gyldenris, er der ikke medtaget flere stauder her under invasive arter. Der kunne nævnes mange som breder sig meget og dermed truer de vilde blomster på grunden. De har derimod ikke så megen indflydelse på naboarealerne, da de breder sig en begrænset radius og dermed er det mere et personligt anliggende for den enkelte grundejer.

Kæmpe-Balsamin.

Vilde danske træer og buske, som anbefales til brug på fritidsgrunde på Skærby Strand og Skærby Bakke

Dansk artsnavn	Latinsk artsnavn	Træets karakter	Klimaforhold			Lysforhold			"Jordbund"		Blomsters, frugters, knoppers, blades fødeværdi for			Bemærkninger
			vind	salt	frost	sol	halv-skygge	tør	våd	fugle	vildt	bier		
Ask	<i>Fraxinus excelsior</i>	Stort lystræ	**	**	**	***	*	*	**	***	***		Gul høstfarve, tidlig løvfald, mulddannende. Bedst egnet til mosegrunde og på bedre morænejord	
Birk, Dune	<i>Betula pubescens</i>	Stort lystræ	**	*	***	***	*	**	***	**	*	*	Grene med opret vækst egnet til fugtige områder	
Birk, Vortebøg	<i>Betula pendula</i>	Stort lystræ	*	**		***	**	**	***	**	*	*	Grene med hængende vækst egnet til tørre områder	
Bøg	<i>Fagus sylvatica</i>	Stort skyggetræ	**	*	*	*	***	**	*	***	***	*	Giver og tåler skygge, unge planter er frostsølsomme. Anbefales kun i lukket skovmiljø eller holdt lav ved beskæring	
Eg, Stilk-	<i>Quercus robur</i>	Stort lystræ	***	***	**	***	**	**	**	***	***	*	Stabil, bides af vildt, kan danne sjove dværgformer	
Eg, Vinter	<i>Quercus petraea</i>	Stort lystræ	***	***	*	***	**	**	**	***	***	*	Stabil, bides af vildt, kan danne sjove dværgformer	
Ei, Rød-	<i>Alnus glutinosa</i>	Stort lystræ	**	**	***	***	*	***	***	**	*	*	Hurtigt voksende, god til at skabe skovmiljø som midlertidig plante og som blivende på fugtige og næringsrige jorder	
Fyr, Skov-	<i>Pinus sylvestris</i>	Stort lystræ	**	***	***	***	*	**	**	***	**	*	Rod stamme med alderen, lille nålefyldte, giver lys til bunden – et godt alternativ til den mørke Østrigske fyr	
Hæ Almindelig-	<i>Prunus padus</i>	Busk/træ	**	**	**	**	**	**	**	***	*	**	Flot blomstring, tåler nedskæring, god som undervækst	
Kirsebær, Fugle-	<i>Prunus avium</i>	Stort lystræ	**	**	**	***	*	**	**	***	**	***	Flot blomstring, bær efterstræbes af fugle og naboens børn. Bør ikke være dominerende i antal og størrelse	
Løn, Spids-	<i>Acer platanoides</i>	Stort træ	**	*	**	**	*	**	**	**	*	***	Smukt efterårslov, alternativ til elm og ask. Bør kun anvendes i skovmiljø og i fåtal	
Navr	<i>Acer campestre</i>	Lille træ	***	***	**	***	*	**	**	**	*	**	Smukt efterårslov, flot vækstform, moderat vækst i alderdom	
Pil, Femhannet-	<i>Salix pentandra</i>	Lille træ 5-10 m	**	**	***	***	*	***	***	**	***	***	Næringsrig mosejord	
Pil, Selje-	<i>Salix caprea</i>	Lille træ	**	*	**	***	*	**	**	**	**	***	Kan gro over alt, bliver stor og grov, træagtig vækst	
Røn	<i>Sorbus aucuparia</i>	Lille lystræ	**	*	**	***	*	**	**	***	**	**	Elegant som fritstående træ, flot blomstring og frugtsætning	
Røn, Selje-	<i>Sorbus intermedia</i>	Træ	***	**	**	***	*	**	**	***	**	**	God til hegn og bryn	
Taks	<i>Taxus baccata</i>	Lille træ / Busk 2-3 m	**	**	**	**	***	**	*	***	*	***	Kan opnå træagtig vækst men fremstår oftest som en flerstammet busk. Frø og nåle er giftige især for kvæg og mennesker, men ikke for rådyr, hare og fugle	
Æble, Vild-	<i>Malus sylvestris</i>	Lille træ	**	**	*	***	*	**	**	***	***	***	Salttolerant, god til hegn og bryn	

Note 1) Skærby er ikke et frostudsat område. I lavningerne kan det dog være svært at få nye frostsølsomme planter op.

Note 2) Ved lystræ forstås et træ eller en busk, som kræver lys for at gro, men også giver lys til planter under træet / busken.

Dansk artsnavn	Latinsk artsnavn	Træets karakter	Klimaforhold			Lysforhold			"Jordbund"			Blomsters, frugters, knoppers, blades fødeværdi for			Bemærkninger
			vind	salt	frost	sol	halv-skygge	tør	våd	fugle	vildt	bier			
Bened	<i>Eunonymus europaeus</i>	Busk 2-4 m	**	*	**	**	*	*	**	*	*	*	*	Flot høstfarve, flot men giftige bær!	
Ene, almindelig	<i>Juniperus communis</i>	Busk 1,5-3 m	**	**	**	***	*	*	**	**	*	*	*	Variere vækstform, meget velegnet til beskæring og anvendelse som alternativ til bjergfyr	
Gedeblad, Dune	<i>Lonicera xylosteum</i>	Busk 1,5-3 m	***	*	***	***	*	*	*	*	**	**	*	Nedhængende grene, slår rod, danner krat	
Gyvel (dansk)	<i>Cytisus scoparius</i>	Busk 1-2 m	***	***	*	***	**	**	***	**	**	**	**	Mere hårfør end andre gyveler, god for hører og råvidt. Pas på: gyvel kan nemt brede sig ved selvsåning. Bør ikke plantes	
Hassel	<i>Corylus avellana</i>	Busk 3-10 m	**	*	***	**	*	*	**	**	**	**	**	Elegant flerstammet busk evt. som lille træ. Kan støvnes dvs. skæres helt ned og skyder flot og tæt. Kan også udtyndes	
Hvidtjørn, Almindelig-	<i>Crataegus laevigata</i>	Busk 4-12 m	***	***	***	***	*	**	***	**	***	***	***	Salttolerant i modsætning til engriffet tjørn	
Hylde, Almindelig-	<i>Sambucus nigra</i>	Busk 2-4 m	**	***	***	***	*	**	***	*	*	*	*	Kræver næringsrig jord (kompost), god til blomsterdrik og bærsatt	
Kvaalkved / Ulfstrøn	<i>Viburnum opulus</i>	Busk 2-4 m	***	*	***	***	**	***	*	***	*	*	*	Giftige bær, spises af fugle efter frost, elegant busk til undervækst	
Pil, Grå-	<i>Salix cinerea</i>	Busk 3-6 m	**	*	***	***	*	***	**	***	***	***	***	Kan gro overalt, bliver stor og grov, buskagtig vækst	
Pil, Øret-	<i>Salix aurita</i>	Busk 2-4 m	**	*	***	***	*	***	**	***	***	***	***	Næringsfattig jord, moderat voksende	
Pil, Krybende-	<i>Salix repens</i>	Busk 0,5-1,5 m	***	***	***	***	*	**	**	**	**	**	**	God til kystnære krat, krybende og slår rod	
Rose, Blågrøn	<i>Rosa dumalis</i>	Busk 1-2 m	***	**	**	***	**	**	***	*	**	**	**	Salttolerant, god til hegn og bryn	
Rose, Hund-	<i>Rosa canina</i>	Busk 3-5 m	***	***	**	***	*	**	***	*	**	**	**	Kraftigt voksende, flot, kræver plads	
Rose, Klit-	<i>Rosa pimpinellifolia</i>	Busk 0,5-1,0 m	***	***	**	***	*	***	***	*	**	**	**	God til kystnære krat, tåler vind og salt. God til kryddersnaps	
Rose, Æble-	<i>Rosa rubiginosa</i>	Busk 1,5-3 m	***	**	**	***	**	**	***	*	**	**	**	Har æbleduft, ægformet hyben, ikke på sur jord	
Slåen	<i>Prunus spinosa</i>	Busk 1,5-2 m	***	***	**	***	*	**	***	*	***	***	***	God til hegn og skovbryn bærerne spiselige efter frost. God til kryddersnaps	
Tørst	<i>Rhamnus frangula</i>	Busk 3-6 m	*	*	**	***	*	***	**	***	**	**	**	Sur og mager bund, undervækst. Vigtig for sommerfugle	
Vrietorn / Korsved	<i>Rhamnus catarcticus</i>	Busk 5-8 m	***	**	***	***	*	***	**	***	**	*	*	Tvebo. Hunplanter meget dekorative med bær	

Note 3) Ved skyggetræ forstås det modsatte. Et træ eller en busk, som kan fremspire og gro i mere eller mindre skygge og som med sin tætte bladstilling ikke tillader lys at passere gennem kronetaget til opvækst under træet / busken.

Karakterplanter for potentielle naturtyper

Beskrivelser af karakterarter

Følgende arter er blevet brugt til at registrere de pågældende potentielle naturtyper:

KLIT OG KLITHEDE

Klit

Marehalm *Elymus arenarius* 50 – 120 cm
Vokser i det yderste af klitten. Det kendes på de 0,6 – 1,5 cm, brede blågrønne blade og den kraftige blågrå blomsterstand bestående af to rækker småaks.

Hjelme *Ammophila arenaria* 50 – 100 cm
Hjelmen breder sig over det meste af klitten. Den kaldes også *klittag*, da den med sine mange rodudløbere låser flyvesandet fast, så det ikke blæser længere ind i landet. Dets blågrønne blade er smallere end marehalmens og sammenrullede for at undgå fordampning. Blomsterstanden er tæt sammenknebet uden egentlige rækker.

Bidende Stenurt *Sedum acre* 5 – 15 cm
En stedsegrøn, krybende plante med opstigende skud med spidse udspærrede, gule kronblade. Bladene er bitre, som navnet antyder. Vokser på gærder, tørre skrænter og i klitter.

Sandskæg *Corynephorus canescens* 10 – 35 cm
Sandskæg vokser i små tætte tuer i den grå klit og andre tørre, sandede lokaliteter. De børsteformede blade er blågrønne med rødviolette bladskeder, hvorfra nye planter skyder frem.

Gul Evighedsblomst *Gnaphalium arenarium* 10 – 40 cm
Ofte med flere oprette, hvidfildede skud. Blomsterkurve med gule blomster, der kan variere fra citrongul til orange.
Planten er ikke fredet, men må ikke opgraves. Den er nem at formere fra frø sået i rent sand eller grus.

Sandfrøstjerne *Thalictrum minus* 10 – 40 cm
En fin, stærkt forgrenet plante med let løv og små fine, grågule blomster med violette støvtråde. Vokser på tør sandet bund, i klitter og på skrænter og overdrev. Dens højde aftager efter næringsindholdet på voksestedet, hvilket betyder at man kan finde store eksemplarer i den grønne klit og små ydmyge eksemplarer i den grå klit og på strandoverdrev.

Klithede

Almindelig Revling: (Sortbær, krækkebær) *Empetrum nigrum* 5 – 20 cm
Stedsegrøn dværgbusk. Planten breder sig med rodslående skud og danner derved større eller mindre flader. Planten er tvebo, hvilket tydeligst ses når hunplanterne bærer bær midt på sommeren. Bladene er små, græsgrønne, nåleformede og tætsiddende. Planten er nem at kende på sin karakteristiske duft hele året.

Krybende Pil *Salix repens* 10 – 100 cm
En lille busk med dels nedliggende, dels opstigende grene. Årskuddene er glatte og brune. Bladene er næsten uden stilk, grågrønne og glatte på oversiden, mens de er blålige og silkehårede på undersiden. Gror i klitter og på heder.

HEDE OG HEDEMOSE

Tør hede / lynggrund

Hedelyng *Calluna vulgaris* 15 – 60 cm
Stedsegrøn dværgbusk. Stænglen er træagtig på ældre planter. Rosa blomster i august til september. Bladene er små og sidder modsatstillet. Lyngplanten går ud på grund af alder og afløses typisk af græsset Bølget Bunke eller Revling. Planten kan bestemmes hele året.

Bølget bunke *Deschamsia flexuosa* 40 – 50 cm
Tuedannende græs med grønlig-violetfarvet, sølvglinsende, vidt udspærrede blomsterstande. Toppens nedre sidegrene er bølgede som plantens navn antyder.

Smalbladet Høgeurt *Hieracium umbellatum* 5 – 80 cm
Højden er meget afhængig af voksestedet. Mange, smalt lancetformede blade. De gule kurveblomster kendes på at deres mørkegrønne kurveblade bøjer udad i spidserne. Blomstrer i juli-oktober. Findes på tør mineralrig bund og er en sikker indikator for at man kan få lyng til at vokse i dens nærhed.

Hedemose - fugtig lynggrund

Klokkelyng *Erica tetralix* 10 – 25 cm
Stedsegrøn dværgbusk med grågrønne kirtelhårede blade (brug lup). Blomstrer med smukke rosenrøde, klokkeformede og velduftende blomster i juli til september. Blomsterne sidder samlet i stængelspidsen. Klokkelyng gror i fugtige lavninger på mager bund. Planten kan bestemmes hele året men gror ofte enkeltvis imellem Hedelyng og kan derfor være svær at finde.

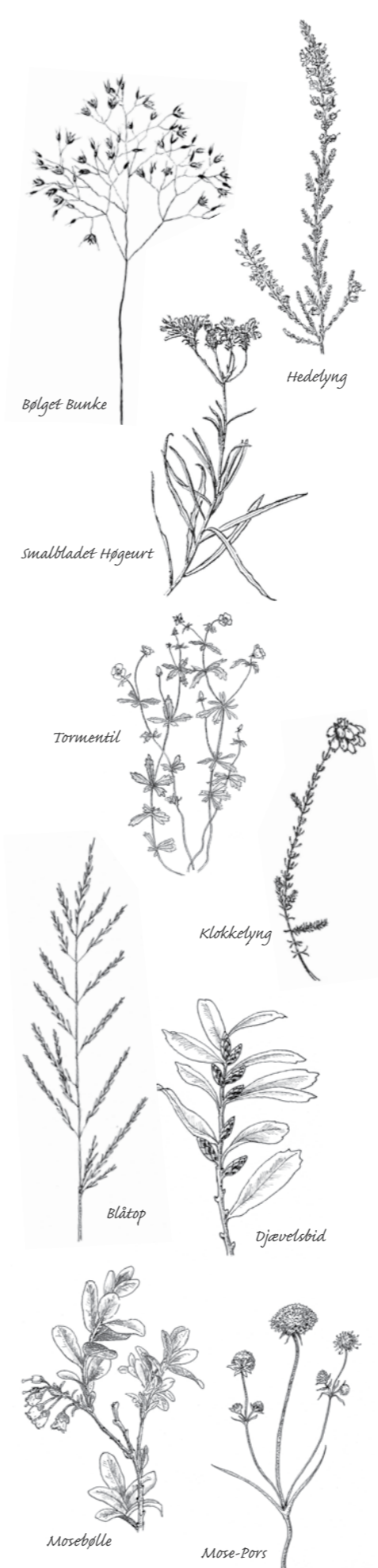
Tormentil *Potentilla erecta* 15 – 40 cm
Kendes fra de andre potentilla ved kun at have **fire gule kronblade**. Den vokser på fugtig, mager, gerne tørveagtig bund. Den indfinder sig derfor på gamle lynggrunde med et dybt tørvelag, i lavninger og i egekrat, hvor den nyder godt af den fugt, der dannes i egetræernes halvskygge.

Blåtop *Molinia Caerulea* 25 – 90 cm
Danner kraftige tuer med lange, elegante strå med karakteristiske mørkviolette blomsterstande i lange, smalle, sammenknebnede småaks. Om efteråret og vinteren for tuerne et orange præg, der gør dem let genkendelige. Planten vokser på fugtig, sur og tørverig bund.

Djævelsbid *Succisa pratensis* 20 – 50 cm
En rank plante med **blå** til blåviolette, halvrunde, faste blomsterstande. Stænglen er gaffelgrenet. Bladene er blanke, fannede ægformede mens de øvre er smalle helrandede eller kun svagt tandede. Planten vokser på fugtig, sur og tørverig bund.

Almindelig Mosebølle *Vaccinium uliginosum* 10 – 80 cm
Løvfældende dværgbusk med omvendt ægformede blade og spiselige blå bær. Den kendes fra Blåbær på den brune forveddede stængel modsat blåbærs grønne kantede stængel. Planten får et smukt gyldent efterårslov.

Mose-Pors (porse) *Myrica gale* 50 – 150 cm
Løvfældende busk, der trives på mager, fugtig bund. Planten er tvebo og blomstrer i april-maj måned. Både han- og hunplanter har en stærk aromatisk duft, der kendetegner buskene.

Karakterplanter for potentielle naturtyper

OVERDREV OG STRANDOVERDREV

Almindelig Pimpinelle *Pimpinella saxifraga* 15 – 50 cm
Hvid, sjældnere rosa, skærmpolante, ofte kun 15 cm høj. Den vokser enkeltvis på mager jord. Blomsterskærmene er nikkende før udspring. *Kendes på rodbladene*, der som ordet antyder ikke følger med, når man plukker planten. Blomstrer fra juli til september.

Blåhat *Knautia arvensis* 30 – 80 cm
Stivhåret stængel med grovtandede, mælkebøttelignede grundblade og fligede stængelblade. Blomstrer i en flad kurvelignede stand med **lilla** blomster.

Blåmunke *Jasione montana* 10 – 25 cm
Spinkel plante på meget åben, næringsfattig jord. Denne smukke lille **blåkvastede** blomst er en klokkeblomst og må ikke forveksles med Blåhat, som er lilla og mere kraftig.

Engelsgræs, Strand-Engelsgræs *Armeria maritima ssp.* 10 – 25 cm
Planten gror på saltholdig bund og kendes på sine rosetstillede, linjeformede blade. Blomsterstanden er halvkugleformet af rosenrøde, velduftende blomster. Langs veje inde i landet findes Vej-Engelsgræs, hvis blade er lidt bredere.

Gul Snerre, Jomfru Marias Sengehalm *Galium verum spp.* 10 – 40 cm
Planten trives på tør åben bund i klitter, heder og overdrev. Stænglen er foroven dunhåret, bladene hvidgule på undersiden og blomstrer med en mængde velduftende, 3 mm store, gule blomster.

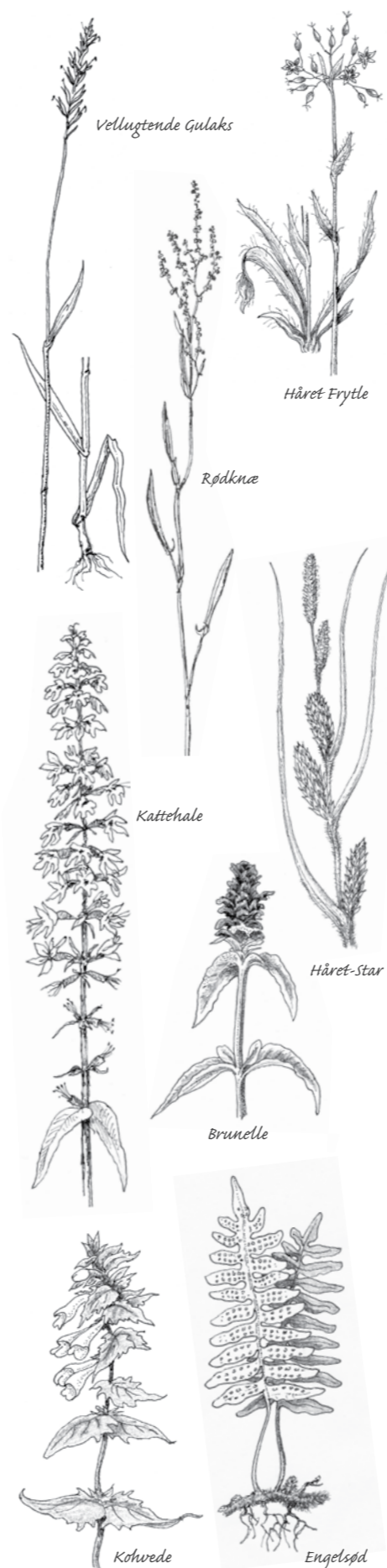
Bakke-Nelike *Dianthus deltoides* 15 – 20 cm
En smuk tueddannende plante med 8 mm røde blomster på en **blågrøn stilk** med 1-2 mm smalle blade. Findes på tør kalkfattig sandet bund.

Liden Klokke *Campanula rotundifolia* 10 – 40 cm
En spinkel plante med 1.5 – 2 cm store, klare blå blomster. Stængelbladene er smalle lancetformede men ser man godt efter, har planten en bladroset ved jorden af kredsrunder, svagt tandede blade. Blomstrer fra juli til september og findes på alle tørre lokaliteter med lav vegetation.

Kornet Stenbræk *Saxifraga granulata* 10 – 25 cm
En af de tidligst blomstrende planter på en sandet gruset næringsrig jordbund. De velduftende, hvide og ca. 1 cm store blomster sidder 3 til 10 sammen på høje, kirtelhårede, rødlige stængler. Blomstrer i maj og juni måned.

Håret Høgeurt *Hieracium pilosella* 5 – 20 cm
Kendes let på sin **kraftig hårede bladroset**. Blomstrer med en klar **lysegul enlig** kurveblomst på en 5 – 20 cm høj stilk. På undersiden af randblomsterne i kurven ses en rød stribe. Findes på tørre jorder med lav vegetation og dens bladroset kan findes hele året.

Karakterplanter for potentielle naturtyper

Vellugtende Gulaks *Anthoxanthum odoratum* 10 – 40 cm
Et forholdsvis spinkelt græs, der vokser i små tuer og breder sig ved rodudløbere. Den passer fint mellem blomsterplanter, da det ikke danner hele græstæpper. Græsset kendes på dets blomsterstand, der består af tætsiddende, spidse småaks. Det grønne græs bliver senere på sommeren **korngult og dufter af kumarin** - det samme stof som findes i Skovmærke. Græsset vokser i lysninger på såvel fugtig som tør mager jord.

Almindelig Rødknæ *Rumex acetosella* 10 – 40 cm
Hele planten fremstår rødlig. Dens navn kommer fra de **røde "knæ"** på stænglen. Den har spydformede blade til midt på stænglen, hvorefter planten forgrener sig med spredt siddende blomster. Planten er tvebo, så man kan både finde de lidt mere spinkle hanplanter og de frøbærende hunplanter. Findes på tør næringsfattig bund.

Håret Frytle *Luzula pilosa* 10 – 25 cm
En stedsegrøn, græslignende plante, som hører til sivfamilien. Bladene har lange, tydelige randhår og blomsterstanden er en kvast af enkeltvis små blomster på uens lange stilke hvorpå der dannes et fedtglinsende frø, der spredes af myrer.

ENG OG KÆR

Håret-Star *Carex hirta* 20 – 60 cm
Trives på fugtig sand- eller lerbund ved søbredder, enge og skrænter. Den kendes på at dens nederste støtteblad er lige så langt som den samlede blomsterstand.

Almindelig Brunelle *Prunella vulgaris* 5 – 25 cm
Trives på fugtig, humusrig bund såvel på græsplæner, søbredder, enge og vejkanter. Stænglen er firkantet og håret. Blomsterstanden er rødviolet og ansat lige over det øverste bladpar.

Kattehale *Lythrum salicaria* 40 – 120 cm
Findes på våd bund i kær, langs grøfter og i åbne rør- og skovsumpe. Den kendes på sin aksformede blomsterstand af kransstillede, purpurrøde blomster og 6-9 cm lange, lancetformede blade.

EGEKRAT

Almindelig Kohvede *Melampyrum pratense* 10 – 30 cm
Findes på mager bund i skov og krat. Planten er spinkel og grenet med græslignende blade og bleggule blomster i juni, juli måned.

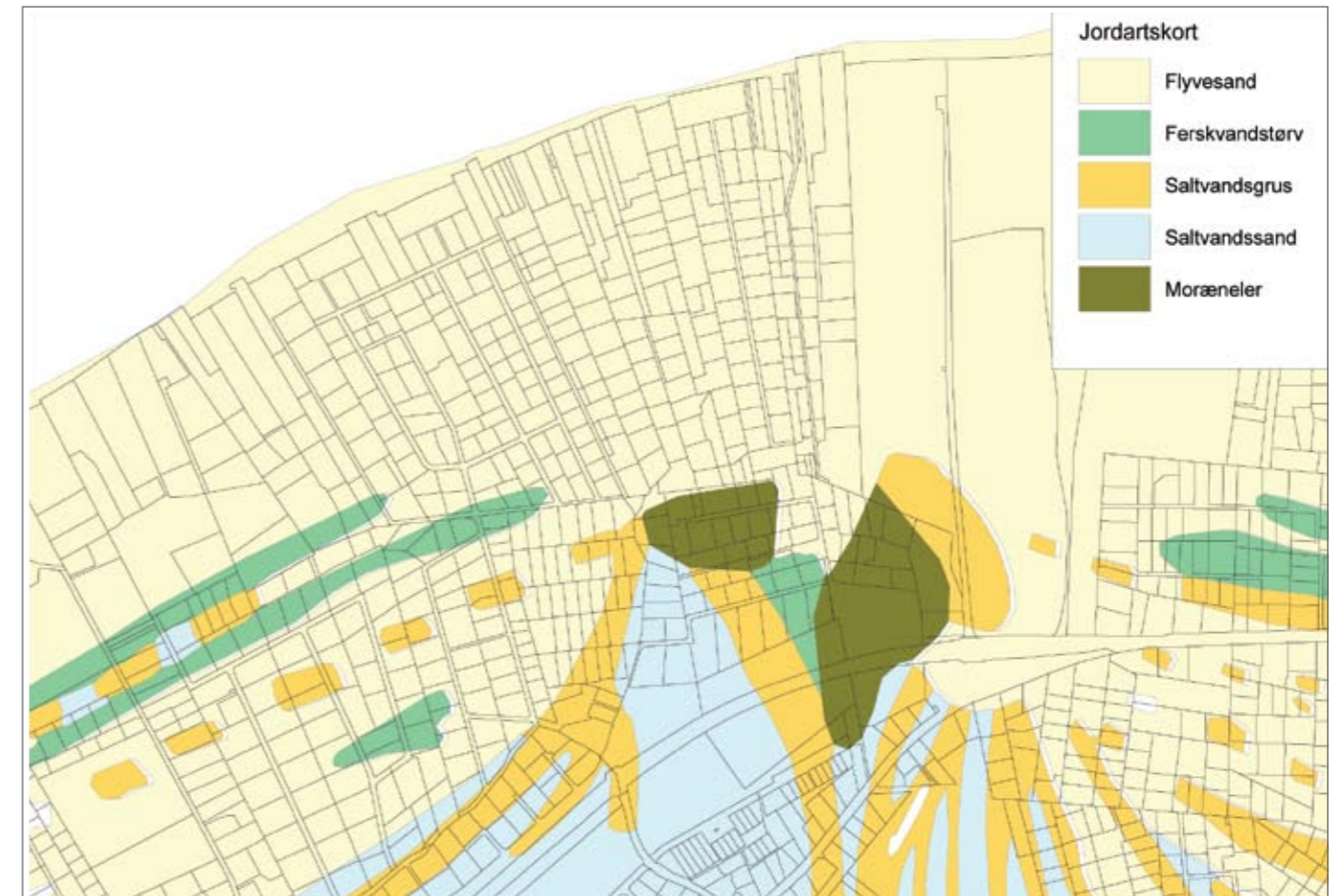
Almindelig Engelsød *Polypodium vulgare* 10 – 35 cm
På næringsfattig bund. En bregne med læderagtige vintergrønne let bugete blade. Bladene sidder enkeltvis på en krybende skællet jordstængel med lakrids-smag.

Jordbund og historie

Potentielle naturtyper fundet ud fra kortsøgning af geologiske og jordbundsmæssige forhold sammenholdt med områdets historiske anvendelse.

- Det er jordens beskaffenhed, der afgør, hvilke planter der kan gro på en given lokalitet. Derefter spiller fugtighed og tørkeforhold ind, ligesom salt-, frost og vindpåvirkning. Hertil kommer så den menneskelige påvirkning af et areal i form af opdyrkning, dræning, tilplantning m.m.
- På baggrund af historiske kort er det muligt at se, hvilke arealer der har henligget uopdyrket som hede, eng og overdrev. På disse arealer vil der være stor sandsynlighed for at der er en intakt "frøbank" i jorden fra de vilde græsser og blomsterplanter, der hører disse naturtyper til. Ligeledes er det også muligt at se, hvilke områder der lå opdyrket hen, da sommerhusgrundene blev udstykket. Her kan jordbunden stadig være egnet til at de vilde planter igen kan trives på grunden, da datidens landmand ikke brugte gødning og sprøjtemidler på disse jorder. Frøbanken er dog ikke til stede og det vil ofte være nødvendigt at tilføre disse frø, hvis man ikke har tålmodighed til at planterne genindvandrer ved tilfældig frøspredning gennem vind, dyr og mennesker.
- Kortet på næste side, som viser hvilke potentielle naturtyper der kan opelskes på sommerhusgrundene, er konstrueret på baggrund af oplysninger fra historiske kort og jordbundskort. Ved at sammenligne de to kort, kan man se at der er flere muligheder for at finde frem til den mest realistiske naturtype til en ønsket naturgrund.

På dette kort fra 1800-tallet kan man se hvordan noget af lyngheden er blevet opdyrket, mens der andre steder er foretaget tilplantning af lyngheden.

Botaniske registreringer

Klit og Klithede

- Registreringen af klit og klithede er stort set begrænset til det åbne areal fra stranden og ind mellem de yderstliggende sommerhuse. I princippet følger klitheden flyvesandet dybt ind i grundejerforeningens område. Her er der så valgt at registrere disse indlandsklitter som almindelig hede.
- Til registrering af klit er anvendt følgende planter: Marehalm, Hjælme, Sand-skæg, Bidende Stenurt, Sandfrøstjerne og Gul Evighedsblomst. Klitheden er defineret hvor Revling, Krybende Pil, Hedelyng og Rensdyrlav indfinder sig bag klitten.

Hede og hedemose

- Der er registreret hede og potentiel mulighed for hede/lynggrund når følgende planter er fundet på grunden: Smalbladet Høgeurt, Hedelyng og Bølget Bunke og hedemose ved fund af: Klokkeling, Mosebølle, Pors, Djævelsbid, Tormentil og Blåtop. Alene tilstedeværelsen af Håret Høgeurt kan indikere mulighed for etablering af hedelyng.

Overdrev

- Der er registreret overdrev på langt de fleste grunde. Det skyldes at selv en græsplæne på relativ få år kan omdannes til et blomstrende overdrev. Så selvom grunden er en potentiel lynggrund, vil der i de tilfælde, hvor der også er meget slået græs, være registreret potentielt overdrev. Herudover er der bag klitterne flere steder et meget smukt strandoverdrev med Alm. Pimpinelle og Engelsgræs, men arter som Håret Høgeurt, Liden Klokke, Bakkenellike, Blåhat, Blåmunke, Gul Snerre, Vellugtende Gulaks, Rødknæ, Kornet Stenbræk og Frytle er at finde på begge overdrevstyper.

Eng

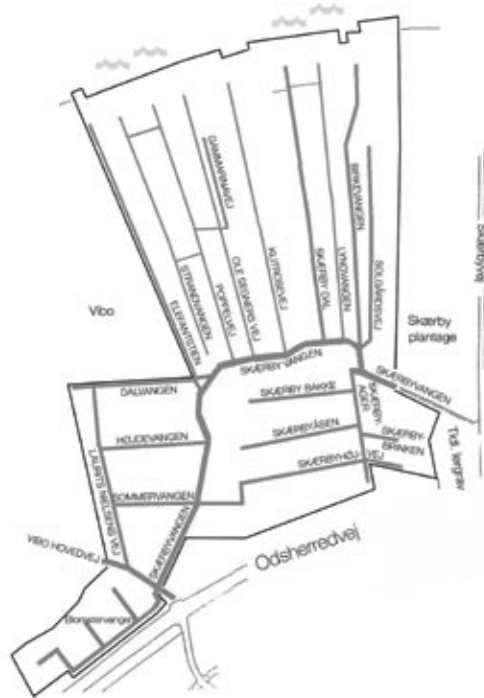
- Der er registreret eng eller mulighed for engvegetation langs grøfter og i fugt-lavninger, når en eller flere af følgende planter er fundet på grunden: Alm. Kattehale, Brunelle, Kærstar eller Håret Star.
- Der vil oftest kun være tale om en beskedent del af grunden, men en lysåben engvegetation vil bidrage positivt til alsidigheden og mangfoldigheden i naturindholdet i området.

Egekrat

- Der er registreret egekrat eller potentiel mulighed for egekrat, hvor der er registreret selvsået Eg og en eller flere af plantearterne Alm. Engelsød, Alm. Kohvede, Majblomst eller Liljekonval.
- Her kan typisk være tale om at partier af en lynggrund med fordel vil kunne rumme lidt egekrat, både af hensyn til vildtet og grundens indretning.

Skov

- Der er registreret skov eller potentiel mulighed for skov, hvor mere end 30 % af grunden har været bevokset med naturlig opvækst eller plantede skovtræer. Det skal dog bemærkes at der nemt kan opstå gener for naboer, hvis man på mindre grunde etablerer egentlig skovdække.

Blåfugl på Tormentil Potentil.

Grundejerforeningens medlemmer graver hybenroser op og nedklipper selvsæede fyr i klitterne.

SKÆRBY STRAND GRUNDEJERFORENING

Anbefalinger til udvikling og pleje
af forskellige naturtyper

Udgivelsen er støttet af:

15. Juni Fonden

Et eksempel på at et markant træ kan få betydning for andre end den enkelte grundejer. Træet her er et vartegn for hele grundejerforeningen Skærbj Strand. Træet har særstatus og alle passer på det, som det står der og troner midt på vejen - også nu, mere end 60 år efter, det blev plantet.

ISBN NR 978-87-990236-1-5